

VÁROS POLGÁRMESTERE

2051 Biatorbágy, Baross Gábor utca 2/A · Telefon: 06 23 310-174/112 mellék
Fax: 06 23 310-135 · E-mail: polgarmester@biatorbagy.hu · www.biatorbagy.hu

ELŐTERJESZTÉS

Benedek Elek Óvoda Helyi nevelési programjáról

Tisztelt Oktatási és Kulturális Bizottság!

Az óvoda nevelési programjának felülvizsgálatát és módosítását a 137/1996.(VII.28.) Kormányrendelet alapján készült Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának 2009. évi módosítása okán szükséges volt elvégezni. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramját módosító Kormányrendelet 225/2009.(XI.20.) 21 § értelmében, az óvodának az e rendeletben foglaltak alapján készített programot a 2010/2011 nevelési évben már alkalmazni kell. A Benedek Elek Óvoda a Helyi nevelési programját felülvizsgálta, a módosított programot oktatási szakértő véleményezte, és elfogadásra javasolja. Kérem az Oktatási és Kulturális Bizottságot, hogy az egységes szerkezetű programot fogadja el.

Biatorbágy, 2010. május 11.

Dr. Palovics Lajos sk
polgármester

Határozati javaslat

**Biatorbágy Város Képviselő-testülete
Oktatási és Kulturális Bizottsága
.../2010.( )OKB.. számú
határozata**

Benedek Elek Óvoda Helyi nevelési programjáról

Az Oktatási és Kulturális Bizottság a Biatorbágy Város Képviselő-testülete és szervei Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 6/2005.(06.02.)Ör. számú rendelete 6.§(1) és 8/H mellékletében kapott felhatalmazás alapján a Benedek Elek Óvoda Helyi nevelési programját megtárgyalta és jóváhagyja.

BIATORBÁGY VÁROS
POLGÁRMESTERI HIVATAL

Érkezési száma: ..... 2010. MÁJ 11.

Iktatás ideje: .....

Iktatószám: .....

Ügyintéző: .....

RÁCIÓ

Szakértői Iroda

Szakértői vélemény

a Biatorbágyi Benedek Elek Óvoda

teljeskörűen felülvizsgált

Óvodai Nevelési Programjáról

Készítette:

A Ráció Szakértői Iroda

Törzsök Károlyné dr

közoktatási szakértő megbízásából

Grób Kálmánné

közoktatási szakértő

Szakértői ig. sz.: 09233-02

Készült: Biatorbágy Város

Önkormányzata megbízásából

2010. május 10.

A szakértői felülvizsgálat szempontjai

- I. Jogszabályi megfelelés
- II. Tartalmi vizsgálat -225/2009.(XI.20.) Kormányrendeletnek megfelelően
- III. Formai vizsgálat

Az óvodai nevelési program felülvizsgálatát és módosítását a 137/12996. (VII.28.) Kormányrendelet alapján készült Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának 2009. évi módosítása okán szükséges elvégezni.

Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramját módosító Kormányrendelet 225/2009.(XI.20.) 21. § értelmében, az óvodáknak az e rendeletben foglaltaknak megfelelően felülvizsgált nevelési programjukat először a 2010/2011. nevelési évben kell alkalmazniuk.

I. Jogsabályi megfelelés

A program készítésének és elfogadásának körülményei, a gyakorolt eljárásjog.

A vizsgált dokumentum a következő jogsabályi megfelelésnek tesz eleget:

- 1993. évi LXXIX. törvény - a közoktatásról, és módosításai
- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának, a 225/2009.(XI.20.) módosító Kormányrendelet
- 2000. évi CXLV. törvény - A sportról - módosított változata (vonatkozó rész)
- Települési intézkedési terv
- Alapító Okirat

II. Tartalmi vizsgálat a 225/2009.(XI.20.) Kormányrendeletnek megfelelően (Óvodai Nevelés Országos Alapprogram, továbbiakban ONAP)

Az ONAP megerősíti az alapértékeket. Az óvodapedagógia értékeire, hagyományaira épít. Gyermekközpontúság, személyközpontúság, játékközpontúság jellemzi.

- A Biatorbágyi Benedek Elek Óvoda helyi nevelési programja teljes mértékben hordozza ezeket az alapértékeket, vagyis az óvodásaik fejlődésének és nevelésének optimális feltételeit, jogaik érvényesítését biztosítja, a gyermekei személyiségekhez igazodik. A- mással nem helyettesíthető – szabad játék kitüntetett szerepét hangsúlyozza.

A módosítás tartalmi elemei azok a kiegészítések, amelyek új fogalomként kerültek megfogalmazásra. Ezeket a módosításokat kell megjeleníteni a helyi óvodai programban. Így lesz megfeleltethető az országos szintű szabályozásnak.

- Hangsúlyok megjelenése, új fogalmak

- A programban megfogalmazott alapelvek teljességgel áthatják az egész óvodai élet szervezésének mikéntjét. A programban fellelhető a megkülönböztetés nélküli teljes hozzáférés biztosítása a konkrét célokban és feladatokban, de biztosított a személyi és tárgyi feltételekben is. Ez hangsúlyozott alapelv.
- Szintén hangsúlyozott a befogadó, inkluzív nevelés, amit a program biztosít a nemzetiségi, a migráns, a sajátos nevelési igényű integrálható gyermekek számára egyaránt.
- Jól kidolgozott a szabad játék és a tervezett, szervezett, tevékenységben megvalósuló tanulás megvalósítása, egyensúlya.
- Az integráció, egységesülést, összegződést jelent. A már ismert fogalom, csupán jelenlétre utal, részvételt és védettséget foglal magában. Az inkluzív nevelés egyfajta szemlélet. Befogadást, a rendszerbe való beillesztést jelent. (Mindenkinek lehetnek nehézségei, szorulhat segítségre.) A Benedek Elek óvoda programjából világosan kitűnik, hogy nem pusztán az SNI gyermekek számára nyújt inkluzív nevelést, hanem a sajátos bánásmód, az esélyteremtés, differenciálás lehetősége minden gyermek részére biztosított.
Kiegészítve, szeretettel léghőrt biztosít, amelyben a különbözőségek elfogadottak.
- A multikulturális, vagy, ahogy Európában nevezik, az interkulturális nevelés megvalósulása a német nemzetiségi csoportnál alaposan, módszeresen kidolgozott.
Az önazonosság megőrzése, ápolása, és erősítése, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelme az egész programból kiérezhető.
- Nagyon jól nyomon követhető a környezettudatos nevelés, a környezet iránti érzékenység, később pedig a környezet iránt érzett felelősség kialakítására törekvés.
- Az intervenció gyakorlat, a családdal szoros együttműködés, a szükség esetén nyújtott segítség módja, egyedi és hatékony megoldás kínálása jól tervezett, elfogadó, támogató attitűdöt biztosít.

- Az óvodai nevelés általános feladatai kiegészültek az anyanyelvi nevelés minden tevékenységet átható jelentőségével. Külön fejezetben, „Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés” címmel - a jogszabályi előírásnak megfelelően – részletesen kidolgozva taglalja az anyanyelvi nevelés célját és feladatait.

Az egyes nevelési feladatok, nevelési területek kifejtésének mértéke annak megfelelően történt, hogy az óvoda nevelőközössége hová helyezte a hangsúlyt.

Megfogalmazódtak általános és konkrét feladatok egyaránt.

A „nevelés általános feladatai” fejezet szöveges megfogalmazása után minden egyes részénél kifejtésre kerültek a gyermekek fejlődésének jellemzői az óvodáskor végére. Jelentősége van ennek abban is, hogy a pedagógiai hozzáadott értéket, saját munkájuk eredményét, a gyermekek képességeit ki tudják mutatni. Dokumentálása pedig segít a gyermekek fejlődésének nyomon követésében.

A nevelési programban megfogalmazottak megvalósításához a személyi és tárgyi feltételek adottak.

III. Formai vizsgálat

A Benedek Elek Óvoda nevelési programja formailag is tudatos logikával szerkesztett. Nyelvezete tiszta, világos, pontos, érthető. Rendezett, igényes, tagolt, könnyen áttekinthető. Jól használható szakmai dokumentum.

Az érvényességi rendelkezések fejezetben a program felülvizsgálatának és módosításának lehetőségeit és indokait, a program rendeletben előírt érvényességi idejét, valamint nyilvánosságát kell megfogalmazni.

Összegzés

A Benedek Elek Óvoda helyi nevelési programjában megfogalmazottak világossá teszik minden érdeklődő számára az óvoda által nyújtandó pedagógiai szellemiséget, fejlesztési lehetőségeket, kínálatot, elvárást.

A program megvalósítása során minden gyermeknek olyan óvodát kínál, ahol kibontakoztathatja, megvalósíthatja önmagát. A békés, nyugodt fejlődés útjához teremt megfelelő környezetet, eszközrendszert és feltétel nélküli elfogadást.

A módosított Országos Alapprogrammal összhangban van.

A helyi sajátosságok megjelenítésével, egyéni arculatuk magtartásával, változatos szociális, érzelmi és intellektuális igényeket képes kielégíteni a program megvalósításával az óvoda.

Javaslom, hogy a legitimációs záradék előtt az érvényességi rendelkezésekkel egészítsék ki a programot. Az érvényességi rendelkezések fejezetben a program felülvizsgálatának és módosításának lehetőségeit és indokait, rendeletben előírt érvényességi idejét, valamint nyilvánosságát kell megfogalmazni.

A Benedek Elek Óvoda Helyi Nevelési Programja a jogszabályi előírásoknak megfelel. Jóváhagyásra javaslom.

Várpalota, 2010. május 4.

Grób Kálmánné
közoktatási szakértő
09233-02

BIATORBÁGY VÁROS
POLGÁRMESTERI HIVATAL

Érkezési száma:..... 2810 MÁJ 11.

Kitatás ideje:.....

Helyszám:.....

Ügyvezető:.....

Benedek Elek Óvoda
(2051 Biatorbágy, Fő u.61)

Helyi nevelési programja

1999.

2010.

Tartalomjegyzék

	oldal
Bevezető	3.
1. Az óvoda jellemző adatai	4.
1.1. Hivatalos elnevezése, tagintézményei	4.
1.2. Az óvoda bemutatása	5.
2. Programunk alapelvei	6.
3. Az óvodai nevelés célja	
4. A nevelés általános feladatai	7.
4.1. Az egészséges életmód alakítása	7.
4.2. Az érzelmi nevelés és szocializáció	10.
4.3. Az értelmi fejlesztés, az anyanyelv ápolása	12.
4.3.1. Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés	14.
4.3.2. Német nemzetiségi nevelés	15.
5. Az óvodai élet tevékenységformái	21.
5.1. A játék	21.
5.2. A külső világ tevékeny megismerése	23.
5.2.1. Környezetismeret	24.
5.2.2. Hagyományápolás	25.
5.2.3. Formai és mennyiségi viszonyok	26.
5.3. A mozgás	28.
5.4. A mese-vers	30.
5.5. Az ének-zene, dalos játékok	32.
5.6. A rajzolás-mintázás, vizuális nevelés	34.
5.7. A munka	36.
5.8. A tanulás	38.
6. Az óvoda kapcsolatai	40.
6.1. Családi ház	40.
6.2. Iskola	40.
6.3. Szakmai szervezetek	41.
6.4. Egyéb kapcsolatok	41.
7. Sajátos feladatok, speciális szolgáltatások	42.
7.1. Gyermekvédelem	42.
7.2. Logopédiai ellátás, fejlesztő foglalkozások	42.
7.3. Orvosi vizsgálatok	43.
7.4. Szolgáltatások	43.
8. Az ellenőrzés, értékelés rendszere	44.
9. Záradék (1999.)	46.
10. Záradék (2004.)	47.
11. Záradék (2007.)	47.
12. Záradék (2010.)	48.
Felhasznált irodalom	49.

Bevezető

A helyi program megalkotásának lehetősége 1999-ben új utakat nyitott az óvodai nevelőtestületek előtt is.

Elgondolkodtunk, mit is jelent ez valójában, hiszen a 3-7 éves gyermekek életkori sajátosságai, testi-telki szükségletei - bár egyéni eltéréseket mutatnak -, adottak.

Mi is az, amitől a mi intézményünk más lehet, mint a többi óvoda?

Számba vettük településünk jellemzőit: elhelyezkedését, gyökereit, lakóinak életmódját, természeti kincseit, valamint óvodánk tárgyi- és személyi lehetőségeit, értékeit. Végiggondoltuk, milyen óvodát szeretnénk, mit várnak el tőlünk a szülők és a fenntartó, milyen gyermekeket szeretnénk nevelni.

Az 1994/1995-ös tanévben megfogalmaztuk óvodánk helyi célkitűzéseit, konkrét feladatait. Gyakorlati tapasztalataink így évről-évre gyarapodtak.

Az elmúlt években továbbképzéseken, szakmai kiadványokon keresztül megismerkedtünk több intézmény, szakmai csoport alternatív programjával. Ezek számos ponton találkoztak óvodánk mindennapi gyakorlatával.

Szeretnénk megköszönni az alábbi programok alkotóinak, szerzőinek, hogy szakmai tapasztalataikkal, kiadványaikkal segítették helyi programunk összeállítását:

Epochális rendszerű tanulási folyamat az óvodában

Komplex prevenciós óvodai program (Porkolábné Dr. Balogh Katalin)

Néphagyományőrző óvodai program

Négy évszak

Tevékenységek központú óvodai nevelés

Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel

Mozgásműveltség fejlesztő óvodai nevelési program

Elképzeléseink tervezésekor módszeresen kerestük, vizsgáltuk azokat az eljárásokat, melyek szinte észrevétlenül formálják gyermekeink viselkedését, környezetükkel való viszonyát.

Átgondoltuk, melyek azok a nevelési keretek, módszerek, amelyek során gyarapodnak ismereteik, fejlődnek a mindennapi élethez szükséges képességeik, készségeik.

Programunk megfelel az óvodai nevelés országos alapprogramjának, a nemzetiségi nevelés törvényi elvárásainak, homogén és vegyes csoportban is megvalósítható, keretei között sikeresen fejlődhet a hátrányos helyzetű, illetve a valamely területen kiemelkedő képességű gyermek is.

Palovics Teréz
óvodavezető

1. Az óvoda jellemző adatai

1.1. Hivatalos elnevezése :	Benedek Elek Óvoda Biatorbágy 2051. Biatorbágy, Fő u.61. e-mail: ovoda@biatorbagy.hu FAX: (23) 310-301
Központi épület:	Vadvirág Óvoda <i>Biatorbágy, Fő u.61.</i> Tel: (23) 310-301
Tagóvodák:	Pitypang Óvoda: <i>Biatorbágy, Szent László u. 48.</i> Tel: (23) 310-295 Csicsergő Óvoda: <i>Biatorbágy, Bajcsy-Zsilinszky u. 13.</i> Tel: (23) 310-095 Meserét Óvoda: <i>Biatorbágy, Dévai u.1.</i> Tel: (23) 530-388 <u>Legóvár Óvoda <i>Biatorbágy, Szentháromság tér 6.</i></u> <u>Tel: (21) 202-5074</u>
Fenntartó	Biatorbágy Város Önkormányzata
Engedélyező szerv	Biatorbágy Város Képviselő-testülete
Az óvoda vezetője:	Palovics Teréz

1.2. Az óvoda bemutatása

Biatorbágy Pest megye nyugati részén, Fejér megyével határos területén, a fővárostól 20 km-re helyezkedik el.

A község Bia és Torbágy falvak egyesülésével keletkezett 1950-ben, majd 1957-ben szétvált és 1966-ban ismét egyesült, 2007-ben városi rangot kapott.

1946-ban mindkét településrészről a magyarok mellett nagy számban itt élő német lakosság egy részét kitelepítették. Helyükre a Kárpát-medence több tájáról (Székelyföldről, Felvidékről) települtek be magyarakjú lakosok.

A főváros közelsége hosszú idő óta meghatározó szerepet játszott a község életében. A környékbeli gyárak, nagyobb foglalkoztatást biztosító állami vállalatok egy részének megszűnésével az itt élők közül sokan elveszítették állásukat.

Ugyanakkor a rendszerváltást követően egyre szaporodó környékbeli vállalkozások napjainkra más jellegű munkalehetőséget biztosítanak a lakosságnak. Az utóbbi években jelentős számban költöztek a településre értelmiségi fiatalok.

Az itt élő családok szociális, érzelmi és intellektuális igénye, kulturális háttere igen változatos.

Tárgyi feltételek

Bián az első óvoda megnyitására 1885-ben, Torbágyon 1887-ben került sor.

A Bajcsy-Zsilinszky utcába 1952-ben, a Szent László utcai épületbe 1957-ben költözött az intézmény. A Fő utcai óvoda 1979-ben az új épületbe települt iskola helyén kezdte meg működését.

1998-ban Fő utcai épületben amegszűnt központi Konyha helyén 2 új csoport indult, 2004-ben a Bajcsy-Zs. utcai épület további 2 új csoport hozzáépítésével bővült, 2006. október 1-vel a Dévai utcában új, 4 csoportos tag-óvoda kezdte meg működését. 2008. szeptemberében a nevelői-könyvtár szobában, majd 2009. januárban a két fejlesztő szoba összenyitásával létesült ugyanitt további 2 csoportszoba.

2010. januárban a kastélyiskola kertjében létesült egy konténerben kialakított, 3 csoportos, tornateremmel ellátott, saját játszókerttel rendelkező óvoda, melynek a Rákóczi u. felől külön bejárata van.

Biatorbágyon az óvoda egy szervezeti egységként, öt épületben 22 csoporttal működik.

Férőhelyek száma: 510/612/663*

Vadvirág Óvoda: 95/114/123

Pitypang Óvoda 57/68/74

Csicsergő Óvoda: 138/166/180

Meserét Óvoda: 145/174/188

Legóvár óvoda 75/90/97

*(Az alapító okirat, valamint az Oktatási Hivatal évenkénti engedélyével a férőhelyek száma 20. 2010. január 1-től oktatás-szervezési ok miatt további 10%-al emelhető)

Az intézmények szórt elhelyezkedése a településen, az épületek belső elrendezése az adottságokhoz képest praktikus, alkalmas a 3 -7 éves gyermekek nevelésére. Az épületek - a Meserét és a Legóvár Óvoda kivételével - eredetileg más célra épültek, többszöri átalakítással nyerték el jelenlegi arcukat.

Mindegyik óvodának saját udvara van, valamennyi intézmény vezetékes ivóvízzel és gázfűtéssel ellátott, a községi csatornarendszerbe csatlakozik. A konténerben villanyfűtés van. Az óvodák berendezése, felszerelése jó színvonalú, az alapvető eszközök rendelkezésre állnak.

Könyvtármányunk gazdag, igyekszünk igényesen válogatni a megjelent gyermek-és szakirodalmi művekből.

Csoportszobáink több funkciót látnak el: minden épületben az óvodai tevékenységek (szabadjáték, foglalkozások, étkezés, pihenés, alvás) színterei is.

Személyi feltételek:

A nevelési feladatok ellátásához szükséges álláskeret biztosított, munkatársaink az állás betöltéséhez szükséges képesítésekkel rendelkeznek..

Engedélyezett pedagóguslétszám 49 fő (főiskolai és/vagy egyetemi végzettség)

függetlenített óvodavezető	1
óvónő	44 (2 fő/csoport), (közülük 1 helyettes, +4 fő tagóvodavezető)
logopédus	2 (+1 fő kistérségi megbízással)
fejlesztő pedagógus	2

Engedélyezett technikai álláskeret: 36,5 fő

dajka	22 (1 fő/csoport)
konyhalány	6,5
karbantartó	3
óvodatitkár	1
gazdasági üi.,adminisztrátor	2
takarító	2

Munkánkat gyermekorvos, védőnő, valamint a Budaörsi Nevelési Tanácsadó pszichológusa segíti.

Az óvoda a 2008/09. tanévben felvette a nagy mesemondó, Benedek Elek nevét. Az egyes intézmények a Vadvirág, Pitypang, Csicsergő, Meserét és a Legóvár nevet választották.

2. Programunk alapelvei

Szeretetteljes, érzelmi biztonságot nyújtó légkör megteremtése, melyben a gyermekközpontúság úgy jelenik meg, hogy segíti a

- gyermeki önállóságot
- az alkalmazkodási készség és az egészséges öntudat kialakulását
- kibontakozási és önmegvalósítási lehetőséget ad,

ebből fakadóan

- megalapozza a gyermek értelmi fejlődését, szilárd erkölcsi magatartását.

Munkánk során lehetőség szerint tiszteletben tartjuk a *családi nevelés* kritériumait, a gyermekek egyéniségét, érdeklődését, adottságait, önállóságát, alapvető jogait.

Az óvodai nevelés alapfeladatának tekintjük a gyermekek egészséges életmódra nevelését, azoknak az elemi higiéniai szokásoknak és igényeknek a kialakítását, gyakorlását, melyek nélkülözhetetlenek életünk során.

Fontosnak tartjuk a gyermekek szociális kapcsolatainak, viselkedésének alakítását, erkölcsi gondolkodásmódjuk megalapozását.

A nevelés egész folyamatában *komplexitásra* törekszünk, hiszen ezek a területek a való életben is összefonódnak és az óvoda tevékenységformái, ezek céljai és feladatai között is szoros összefüggés van.

Meghatározó szerepet szánunk a szabad játéknak, a mozgásnak, illetve a környező valóság tevékeny megismerésének.

Programunk fontos eleme *az anyanyelv ápolása*, mely a *hagyományörzéssel*, az egyéni fejlesztéssel és a környezeti neveléssel összhangban-aktív tevékenységek által alapozza meg a nemzeti hovatartozás érzésének kialakulását, 2007-től immár a német kisebbségi hagyományok területén is.

Megőrizzük és ápoljuk gazdag, színes népi kultúránkat.

Az igényeknek és lehetőségeinknek, valamint a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően segítjük a német nemzetiségi csoportban az identitástudat kialakítását, a nyelv játékos formában történő megismerését és használatát.

Befogadó szemlélettel fordulunk az óvodánkba érkező migráns és integrálásra szoruló gyermekek felé.

3. Az óvodai nevelés célja

Tiszteletben tartva és kiegészítve a családi nevelés értékeit, az óvodai tevékenységek során a mindennapi életre igyekszünk felkészíteni a ránk bízott gyerekeket.

Olyan gyermekeket szeretnénk nevelni, akik egészségesen élnek, harmonikus mozgással, fejlett kommunikációs érzéssel és anyanyelvi kultúrával rendelkeznek. Megismerő funkcióik kifejlődtek, érzelmi életük kiegyensúlyozott, szociális magatartásuk alkalmassá teszi őket a közösségi életre, az iskola megkezdésére.

Nevelő munkánkkal szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy egyre több tapasztalat birtokában mind jobban eligazodjanak a világban, környezetüket ismerő és védő, azzal kiegyensúlyozott viszonyban élő, környezettudatos magatartást tanusító, embertársaikat szerető, elfogadó és segítő felnőttekké váljanak.

4. A nevelés általános feladatai

Az óvodai nevelés feladata a 3-7 éves korosztály testi és lelki szükségleteinek kielégítése, fejlődésének biztosítása.

Területei:

- 4.1. Az egészséges életmód alakítása
- 4.2. Az érzelmi nevelés és a szocializáció biztosítása
- 4.3. Az értelmi fejlesztés, az anyanyelvi nevelés megvalósítása
  - 4.3.1. Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés
  - 4.3.2. A német nemzetiségi nevelés

4.1. Az egészséges életmód alakítása

- egészséges környezet megteremtése
- betegségek, az egészség kisebb eltéréseinek korrekciója (szakemberek bevonása, orvos, logopédus, pszichológus...)
- a gyermekek gondozása, jó közérzetének biztosítása (napirend)
- testi képességek fejlesztése (célirányos fejlesztés mozgással, edzéssel)
- étkezés
- pihenés, alvás (egyéni szükségletek figyelembe vétele)

A gondozás, mint az óvodai nevelés egyik alapvető tevékenysége, a kisgyerek olyan szükségleteit elégíti ki, amely elősegíti növekedését, fejlődését, hozzájárul egészségének megőrzéséhez, jó közérzetéhez, egészséges életmódjának alakulásához, és megteremti a nevelési hatások kedvező érvényesülésének feltételeit.

Az egészség - óvodás korban is - testi, lelki és szociális elégedettséget, harmóniát jelent. Az egészség megőrzésére irányuló gondozás a személyi- és környezet higiénit, valamint a lelki egészség gondozását is jelenti.

Az egészséges környezet biztosítása

Óvodáink udvara a (Bajcsy-Zsilinszky és a Dévai u. óvoda kivételével) a gyermekek számára viszonyítva kicsi. Ezen változtatni nem tudunk, de alapos, körültekintő szervezéssel ezek a gondok kiküszöbölhetők.

Az udvar különböző jellegű felületei más-más célt szolgálnak, alkalmasak (bár nem ideálisak) mozgásos játékok, egyes sporttevékenységek szervezésére.

Vannak az udvarokon napos-árnyékos részek, lejtős, dombos terepek. Különböző udvari játékok, bútorok és eszközök szolgálják a változatos tevékenységeket. Minden óvoda rendelkezik homokozóval, a terepítéshez szükséges eszközökkel.

A lehetőségekhez képest növelni kell a kinti szerepjátékok lehetőségét, eszköztárát.

A csoportszobák mérete változó, a falak színe világos, a világítás megfelelő. A folyamatos szellőztetés megoldott.

A berendezések a gyermekek méretének megfelelőek, könnyen tisztán tarthatóak.

Az egészséges, tiszta környezet fenntartásának legfontosabb feltétele az alapos takarítás, fertőtlenítés.

Betegségek megelőzése, korrekciója

Óvodába csak egészséges gyermek járhat, a napközben megbetegedett gyermeket lefektetjük, a szülőket értesítjük. Szükség esetén orvost hívunk.

A fertőzések megelőzése érdekében biztosítjuk a megfelelő feltételeket (külön jellel ellátott törölközők, ágynemű, fertőtlenítések stb.)

Figyelünk a fokozott törődést, gondoskodást igénylő gyermekekre, a bennük rejlő feszültséget, gátlást igyekszünk az okok feltárása után a szülők segítségével oldani.

A tartási rendellenességek megelőzése érdekében figyelünk a helyes testtartásra, a gyermek méretének megfelelő bútorzatra, a testnevelés foglalkozások mozgásanyagának összeállítására. A lúdtalp megfelelő lábbelivel, a lábboltozatot erősítő gyakorlatokkal megelőzhető.

A szülők mellett az óvónőnek időben fel kell figyelnie a tünetekre, s az óvoda orvosával, a szülőkkel közösen meg kell oldani a problémát.

Egészségügyi szokások, készségek, képességek elsajátítása

A kisgyermekek *gondozása, ápolása* már az első óvodákban is célzott, kiemelt feladat volt. Ez a tevékenység az óvodák életében mindig prioritást élvezett, bár tartalma az idők folyamán sokat változott.

A helyes táplálkozás iránti igény felkeltése fontos tényezője nevelésünknek.

A gyermekek az óvodában háromszori étkezés során a napi tápanyagszükséglet kb. 3/4-ét kapják meg. Az étrendet kifüggesztjük, hogy a szülők az otthoni étkezéseket ehhez tudják igazítani. Saját konyhánk nincs, az ételt a Dussmann Kft. konyhája biztosítja.

Az egészséges táplálkozás érdekében a szülőkkel együtt minden csoportban gyümölcsnapot tartunk.

Hagyományápoló munkánkhoz kapcsolódva igyekszünk megismertetni, esetleg közösen elkészíteni néhány hagyományos *ünnepi* ételt (karácsonyi mézeskalács, farsangi fánk).

Az étkezés feltételeinek biztosításában a gyermekek is közreműködnek. Külön figyelmet fordítunk a gyermekméretű eszközök biztosítására, *az esztétikus terítésre*.

Az ivóvíz állandóan rendelkezésre áll.

Öltözködés

Az öltözködés hangsúlyozza a kislányos és fiús jegyeket, védekezés az időjárás hatásai ellen, fejleszti a gyermekek önállóságát, alakítja ízlését.

Az óvodában ajánlatos a réteges öltözködés, papucs használata nem megengedett.

Csereruhát és cipőt, tartalék fehérneműt és tornaruhát a gyermekek otthonról hoznak.

Testápolás

A gyermekek egészségének védelmét, testük és ruhájuk gondozását, tisztálkodásukat és a tisztaság iránti igényüket fejleszti. Az ápolási szokások kialakításában, a tevékenységek rögzítésében egyéni fejlettségüknek megfelelően segítünk.

Fontosnak tartjuk a napi többszöri fésülködést, mosakodást, valamint a fogmosást. Minden gyermeknek külön jellel ellátott tisztálkodási eszköze van. A papírzsebkendő állandóan elérhető helyen van, használat után a fedett szeméttárolóba kerül.

A gyermekek a WC-t a nap bármely időszakában igényük szerint használhatják, az intim helyzetű WC-használat megoldott.

Szükség esetén a gyermek teljes mosdatására, fürdetésére is sor kerülhet. A gyermekek fokozatosan, az egyéni fejlődés ütemének megfelelően jutnak el a személyes gondozottság igényléséig.

Pihenés, alvás

A 3-7 éves gyermek fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges. Igény esetén kora reggel is lehetővé tesszük. A délutáni pihenés előtt mesével, énekekkel teremtjük meg a nyugodt pihenéshez szükséges hangulatot. Az alvási szokásokat tiszteletben tartjuk (kendők, játékok). A folyamatos szellőztetés biztosított. A délutáni pihenés ideje rugalmasan alkalmazkodik a gyermekek egyéni igényéhez: lehetővé tesszük a korábbi felkelést, csendes játékot, ez azonban az alvó gyerekeket nem zavarhatja.

A nevelés időkeretei:

A gyermek óvodai életének rendjét, időbeosztását a hetirend és a napirend képezi. Ez biztosítja számára a nyugodt, kiegyensúlyozott, kiszámítható környezetet. A napirend biztosságot, támpontot és rendszerességet, állandóságot jelent a gyermek számára.

A napirenden belül a legtöbb időt a gyermek legfontosabb tevékenysége, a játék kapja. A szabad levegőn való tartózkodás, a gondozási feladatok (étkezés, tisztálkodás, pihenés) beilleszkednek a játék folyamatába.

Az egyes tevékenységek időigénye rugalmasan változtatható, (az évszakok változásainak, a váratlan események, a gyermekcsoport aktuális igényének megfelelően) az ebéd, a pihenés kezdő időpontjai azonban állandóak.

Napirend

6 ³⁰ – 8 ⁰⁰	Közös játék, tevékenység összevont csoportokban, a korán érkezők részére pihenés biztosítása
8 ⁰⁰ – 12 ⁰⁰	Játék, reggeli, kezdeményezések, különböző <u>párhuzamos</u> tevékenységek, <u>cselekvő tapasztalások</u> , foglalkozások, séták, megfigyelések, levegőzés, mindennapos <u>frissítő mozgás</u>
12 ⁰⁰ – 13 ⁰⁰	Ebéd, egyedül járók hazaindítása, tisztálkodás, fogmosás
13 ⁰⁰ – 15 ⁰⁰	Pihenés
15 ⁰⁰ – 15 ³⁰	Eü. teendők, uzsonna
15 ³⁰ – 17 ⁰⁰	Közös játék, levegőzés, egyéb tevékenységek. Egyedül járók indítása.

Az óvodába érkezés 9 óráig folyamatosan történik. A reggeli folyamatosan illeszkedik a játéktevékenységbe. A pihenés ideje 13 és 15 óra között a gyermekek igényeinek megfelelően rugalmasan változik. A kezdeményezések, cselekvő tapasztalások, foglalkozások ideje a csoport összetételéhez, szokásrendjéhez igazodik.

A folyamatos napirend lehetővé teszi, hogy minden gyermek egyéni tempójának megfelelően végezze teendőit. A játszó gyermeknek ritkán kell időre befejeznie játéktevékenységét. Az óvónő jobban követni tudja, hogy melyik gyermek mikor, milyen segítségre szorul.

Nagycsoportban már hangsúlyos szerepe van a kötött, kötelező feladatoknak.

A fejlődés várható jellemzői az óvodáskor végére

- Igényesek lesznek a tisztaság iránt, önállóan mosakodnak, törölköznek, használják a körömkéfért, a fésűt, rendben tartják hajukat.

- Önállóan mosnak fogat, a fogápoló szereket tisztán tartják.
- Helyesen használják a zsebkendőt.
- Saját magukat kiszolgálják, önállóan tevékenykednek, holmijukra vigyáznak.
- Mindennapi szükségleteiket önállóan kielégítik.
- Tisztán étkeznek, közben kultúráltan viselkednek. Megfelelően használják az evőeszközöket.
- Csukott szájjal rágnak. Igénylik az asztal esztétikai rendjét.
- Önállóan öltöznek, vetkőznek, ruhaneműikkel gondosan bánnak, cipőjüket megkötik.
- Ügyelnek saját személyük és a környezetük rendjére, gondozottságára. Az eszközökkel, berendezésekkel óvatosan bánnak, a rendetlenséget megszüntetik.
- Igényükké válik a levegőzés, szívesen tornáznak, vesznek részt mozgásos játékokban.

4.2. Az érzelmi nevelés és szocializáció biztosítása

Helye a nevelés folyamatában

Az óvodáskorú gyermek jellemző sajátossága *a magatartás érzelmi beállítódása. Az "ÉN" fejlődésben a 3-7 éves szakasz kiemelt jelentőségű.*

A 3 évesek önérvényesítő magatartásától a 7 éves kor végére eljut a gyermek a kezdeményező, együttműködő szociális magatartás, viselkedés szintjére. Ebben segítik a csoporttársakkal közösen átélt élmények, melyek hatnak viselkedésmódjára, egészséges összehasonlítási lehetőséget kínálnak, így reális önismeret, *önértékelés* kialakulását teszik lehetővé.

A szociális tanulás legfőbb eszköze ebben az életkorban az utánzás, *a mintakövetés*. Kezdetben a felnőtt, majd a társak szociális viselkedésének átvétele: ebben igen nagy az óvónő felelőssége.

Célja:

Az "ÉN"- tudat reális kifejlődése, optimális kapcsolat alakítása a szűkebb és tágabb társadalmi környezettel, a csoport normáinak alapján.

Feladatok:

- Az érzelmi nevelés és szocializáció feltételeinek megteremtése
- Kapcsolatok biztosítása, elősegítése, tiszteletben tartása
- Értékek, normák közvetítése, annak szinterei

A fejlesztés tartalma

- Biztosítjuk *a befogadás és a beszoktatás fokozatosságát*: a gyermek első találkozása az óvodával alapvetően meghatározza a csoporthoz fűződő későbbi kapcsolatát.

A beíratást követően szülői értekezletet tartunk, lehetővé tesszük, hogy a gyermekek szüleikkel megismerjék óvodánkat. A beszoktatás lehetőleg mindkét óvónő részvételével történik, folyamatosan és fokozatosan az első napi fél órától növekszik a gyermek egyéni igénye szerint. A gyerekek kedvenc játékaikat, tárgyaikat magukkal hozhatják az óvodába. Ha egy gyermek 5-6 éves korban kerül óvodába a fokozatosság elvét akkor is követjük. A régi óvodásokat felkészítjük az új gyerekek fogadására, különös tekintettel az idegen kultúrából érkező migráns, és SNI gyermekek esetében.

Szeptember első hetében a régi óvodásokat "szoktatjuk vissza", meghallgatjuk nyári élményeiket, sokat beszélgetünk és örülünk a viszontlátásnak, így az új gyerekekkel való figyelmesebb törődés miatt nem érzik magukat hátrányos helyzetben.

- *Derűs, barátságos, családi légkör megteremtése*, mely olyan alaphangulatot ad, ami kapcsolatteremtésre, beszélgetésre, cselekvésre ösztönöz.

Csoportjaink saját hagyományokkal, szokásrendszerrel rendelkeznek. A csoportoknak maguk által választott nevük van, ez mélyíti a gyermekek összetartozásának érzését. Minden gyermeknek külön helye van (szekrénye, zsákja, doboza), melybe saját holmiját, kincseit tárolhatja, ezeket önállóan kezelheti.

- *Felnőttek és gyermekek egymás közötti pozitív érzelmi viszonyának kialakítása*

A gyerekek pozitív kapcsolatrendszere csak akkor alakul ki, ha jól érzik magukat a csoportban. Bizalmuk, biztonságuk kialakulását segíti az óvoda felnőtt-és gyermek közössége is. Ebben kiemelkedő szerepe van az óvónőnek, aki irányítója, egyben társa is a kisgyermeknek, valamint az óvónő munkáját közvetlenül segítő dajka, akinek gyermekekkel való kapcsolatát pozitív érzelmi töltés jellemzi. A gyerekek érzékelik, majd értik meg, hogy a velük foglalkozó felnőttek mit tartanak helyesnek, mit miért utasítanak el.

A felnőtt közösség magatartása határozott, ugyanakkor barátságos, szeretetteljes, példaértékű, őszinte. Az óvónő kialakítja a közösségi élet szabályait, melyek figyelembe veszik a gyermek fejlettségét, törekvéseit, ugyanakkor szem előtt tartja fejlesztésük feladatait is. Segítjük a gyermekbarátságok kialakulását. Bátorítunk minden gyermeket, hogy pozitív "ÉN" képe kialakuljon, a bátortalan gyerekek nevelésekor együtt örülünk a legapróbb fejlődési mozzanatnak is.

A nap folyamán egyéni és csoportos *beszélgetésre is* biztosítunk *időt*, melyet a napirendbe saját szokásrendszerüknek megfelelően illesztenek be a csoportok.

- *Változatos és rendszeres élménynyújtás, érezze a gyermek a közösség pozitív hatásait* (segítségnyújtás, együttjátás, közös tevékenységek öröme). Arra törekszünk, hogy az óvodába, de más csoportba való gyerekek is érezzék, hogy *összetartoznak*. Ezt közös tevékenységek szervezésével érzük el. Óvodáinkban - mind a homogén, mind a vegyes csoportok esetében - erre számos lehetőség adódik (ünnepek, hagyományápolás, közös kirándulások, egyéb események). Ezt a célt szolgálják a közös séták, kirándulások, bábelőadások stb.
- *Fejleszteni kell a gyermek toleráns, problémamegoldó képességét, szociális érzékenységét, a különbözőségek elfogadását, tiszteletben tartását.* Tilalom helyett többször kínálunk választási lehetőségeket a gyermeknek, hogy önálló döntéseket hozhasson. Mi felnőttek örömmel is jelezzük dicséretünket, félelemkeltés, fenyegetőzés nélkül jelöljük meg a veszélyeket, problémákat.

A kapcsolatok alakításához felhasználjuk *a humort*. Ez oldja a feszültséget, megszünteti a görcsösséget.

- *A beilleszkedéshez szükséges alapvető szabályok, helyes magatartási, viselkedési szokások kialakítása.* Ahhoz, hogy a gyermekek az életükben adódó helyzetekben gyorsan és megfelelően tudjanak dönteni, meg kell velük tanítanunk a helyes viselkedés és együttélés elemi szabályait.

A világban való eligazodáshoz, önmagunk és mások elfogadásához feltétlenül szükség van illemszabályok kialakítására, megértetésére, alkalmazására.

Ezeket a szabályokat pontosan és egyértelműen fogalmazzuk meg, arra törekszünk, hogy a felnőttek kommunikációja is követendő példa legyen a gyermek számára.

Kerüljük a megalázó, megszegítő értékelést.

Megtanítjuk a gyermekeket:

- a jó megjelenésre (tisztaság, ápoltság, rendezettség),
- a kultúrált viselkedés szabályaira (kérdés módja, udvariassági szokások, bocsánatkérés, köszönés módjai, a konfliktusok intelligens rendezése egymás között, az árulkodás és a jogos panasz közötti különbség felismerése, bemutatkozás, óvodán kívüli viselkedés, utazás, öltözködés ünnepeken stb.)
- az érintkezés szabályaira (tekintettartás, gesztikulálás kerülése, térközszabályozás, udvarias és halk beszéd)

Fontos feladatunk a népi kultúra értékeinek megszerettetése, a szűkebb és tágabb környezet megismerése, a szülőföldhöz való kötődés, a nemzeti identitástudat megalapozása.

A fejlődés várható eredménye az óvodáskor végén

- Ragaszkodnak óvodájukhoz, a kisebb gyermekekhez, felnőttekhez. Ezt érzelmekben, szavakban, tettekben hozzák nyilvánosságra.
- A gyermekeknek igényévé válik a helyes viselkedés és cselekvés szokásrendszerének betartása. Egymást megkéri a szabályok betartására.
- A felnőtt kérése nélkül is segítenek egymásnak, együtt éreznek a közösség tagjaival.
- A közösségért szívesen dolgoznak, bíznak önmaguk képességeiben.
- Konfliktusos helyzetben társaikkal egyezkednek.
- Érdeklődnek társaik, barátaik iránt. A csoportba érkező vendégeket szeretettel fogadják.
- Ha óvodán kívül találkoznak, szeretettel köszöntik egymást.
- Szavak nélkül is értik környezetük jelzéseit, érzéseit.
- Érvényesítik kezdeményezőképességüket, kinyilvánítják tartósabb érdeklődésüket.
- Igyekeznek legyőzni a felmerülő akadályokat.
- Éretté válnak az iskolába lépésre.

4.3. Az értelmi fejlesztés, az anyanyelv ápolása

A teljes nevelési folyamat a gyermeki tevékenységre, önállóságra, döntési helyzetekre és a sokoldalú tapasztalatszerzésre épül.

A nevelési folyamat, a spontán és irányított tapasztalatszerzést, a kötött és kötetlen foglalkozások rendszerét jelenti.

Helye a nevelés folyamatában

Az értelmi képességek kibontakozása, az önálló, alkotó, aktív gondolkodás alapjainak lerakása nagyon fontos helyet foglal el az óvodai nevelésben. A 3-7 éves korosztály potenciális érési és elsajátítási lehetőségei óriásiak.

Célja:

A gyermek olyan ismereteket, jártasságokat, készségeket sajátítson el, értelmi képességei úgy fejlődjenek, hogy az élet egyre változó helyzeteiben jelentkező feladatokat meg tudja oldani, tudjon eligazodni a világban.

Feladata:

- A valóság megismeréséhez, összefüggéseinek feltárásához szükséges képességek harmonikus fejlődésének biztosítása.
- A megismerő tevékenységet segítő képességek (figyelem, megfigyelőképesség, emlékezet, képzelet, gondolkodás) fejlesztése.

A fejlesztés tartalma:

A két feladat megoldása szerves egységben valósul meg.

Nem különálló képességeket fejlesztünk, az egész értelmi szférára, a teljes személyiségre hatunk.

Az értelmi erők fejlődését mind magasabb szintű ismeretekkel, egyre nagyobb erőfeszítést igénylő új feladatok állításával segítjük elő.

Kiindulópontunk az óvodába érkező gyermek értelmi szintje, észlelésének, megfigyelőképességének fejlettsége.

3-4 éves korban elsősorban a megismerő tevékenységet erősítjük, az ehhez szükséges képességeket fejlesztjük (érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, képzelet) manipulációs játékok, gyakorló játékok, helyszíni megfigyelések alkalmával sokrétű tapasztalatszerzés biztosításával.

Iskoláskorig a gondolkodás, az ok-okozati összefüggések, a képzelet valóságnak megfelelő ellenőrzése irányába tolódik el a fejlesztés.

A fejlődésre döntő hatással van a nevelés-tanulás tartalma, az ismeretanyag jellege, formája és módszere. A gyermek gondolkodásának legfőbb mozgatója az érdeklődés fenntartása. A tevékenységeket a gyermekek meglévő tapasztalataira, élményeire és ismereteire építjük.

Ahhoz, hogy a probléma megoldására való kedv és képesség kialakuljon a gyermekben, tiszteletben kell tartanunk önállóságát. Minél több lehetőséget kell biztosítanunk ismeret- és tapasztalatszerzésre, azok rendszerezésére, bővítésére és élethelyzetekben való gyakorlására.

A fejlesztés során el kell jutnunk odáig, hogy tapasztalatait a gyermek alkalmazni tudja, ezt beszédével kísérelje, beszédfejlődése pedig új irányt adjon gondolkodásának.

Programunkban úgy szervezzük a tevékenységeket, hogy a gyermekek egy adott témakörben évről évre - egyéni fejlettségüknek megfelelően - egyre bővülő ismeretanyaggal ugyanazokat a dolgokat, eseményeket tapasztalják meg.

A fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére:

- az érzékelő funkciók (látás, hallás, szaglás stb.) finomodnak,
- múltbeli tapasztalataikra építve felfogják környezetük eseményeit, jelenségeit,
- kialakul tér-és időészlelésük,
- önkéntelen figyelmük a szándékos és tartós figyelem felé halad, megfelelő érzelmi motiváltsággal kellő ideig tart,
- sokoldalú tevékenységük során formálódik és tökéletesedik megfigyelőképességük,

- képesek ún. gondolati, vagyis megértésen alapuló emlékezésre, tudatos emlékezetbe vésésre,
- képesek emlékképek kombinálására, új alkotására, különbséget tesznek a valóság és a képzelet világa között,
- meglátnak dolgok közötti összefüggéseket, a tárgyak lényegtelen tulajdonságaitól el tudnak vonatkoztatni, lényeges jegyek alapján általánosításokra képesek, szemlélhető tapasztalatból kiinduló összefüggések révén az ok-okozati összefüggéseket felismerik,
- tapasztalataiknak, ismereteiknek gazdagsága által problémamegoldó képességük az önálló problémamegoldás felé halad.

4.3.1. Az anyanyelvi és kommunikációs nevelés

Helye a nevelés folyamatában

A kisgyermek gondozása, optimális testi és lelki fejlesztése mellett nagy hangsúlyt fektetünk az anyanyelvi nevelés hatékonyságára is.

A sikeres szocializáció alapfeltétele a megfelelő beszédképesség, a nyelvi kifejezőképesség. Ez egyben a sikeres iskolai tanulmányok egyik kritériuma is.

Általános tapasztalat, hogy a mai gyermekek többsége kommunikációhiányban szenved, a személyes kontaktust sokszor a TV, a videó helyettesíti.

Az embert a beszéd kapcsolja a többi emberhez, a beszéd segítségével tudja megérteni a külvilágot, ugyanúgy, mint kitárni, megmutatni saját belső világát. Mozgás, beszéd és gondolkodás egymással szoros kölcsönhatásban fejlődnek.

A beszédfejlődéshez állandó társas kötődés (anya, gyermek, család), szervezett, differenciált környezet, megfelelő idegrendszer, ép beszéd- és hallásszervek kellenek.

Célja:

Bő szókinccsel, fejlett kommunikációs készséggel rendelkező, mindennemű helyzetben megnyilatkozni tudó, élményeit, elképzeléseit bátran megfogalmazó gyermekek nevelése, akik tisztán beszélnek, nyelvtanilag helyesen használják a magyar nyelvet.

Feladata:

- beszéd és kommunikációs képességfejlesztés, különböző tevékenységeken keresztül,
- beszédtechnikai hibák korrigálása
- grammatikai hibák korrigálása
- beszédképesség fejlesztése

A fejlesztés tartalma

Az óvodás gyermek elsősorban *érzelmi alapon, mintakövetéssel* tanul, így fokozottan igaz, hogy az óvónő, a felnőtt környezet minden megnyilatkozása modellértékű kell, hogy legyen..

Az óvónő gyermekekkel való kapcsolata elfogadó, együttműködő, kezdeményező. Egyenként megismeri a gyermekek szokásait, kedvenc játékait, napi örömeit, bánatait. Támogató, határozott és következetes magatartásra törekszik. Eszköztárában szerepelnie kell a humornak és viccnek, de kerülnie kell a gyermekre irányuló gúnyt, a fenyegetőzést.

A felnőttel való beszédkapcsolat az óvodában kiegészül a társakkal való tevékenység közbeni beszélgetéssel, ezáltal fejlődik beszédfigyeljük.

Fontosnak tartjuk, hogy életszerű helyzetekben, természetes módon *minden gyermek* beszéljen (beszélhessen) arról, ami foglalkoztatja, érdekli.

Lehetőséget teremtünk az idegen nyelvi környezetből érkező gyermekeknek arra, hogy saját anyanyelvükön is megnyilatkozhassanak.

Az anyanyelvi és kommunikációs képességfejlesztés *eszközei*: mondókák, versek, mesék, bábok, dramatikus és anyanyelvi-kommunikációs játékok.

A beszédfejlesztés leghatékonyabb eszköze a gyermek környezetében élők példamutató beszéde, a család és az óvónő kommunikatív viselkedése, gyakori szeretetteljes, türelmes beszédkezdeményezése és kapcsolata.

Az óvónő tudatosan figyelemmel kíséri a beszédtechnikai hibákat (légzéstechnika, artikuláció), ezeket a spontán beszédnél, vers-mesemondásnál példaadással korrigálja. Nagyfokú elmaradás esetén logopédiai kezelést kell igénybe venni. (ld. speciális ellátásoknál)

A fejlesztés várható jellemzői óvodáskor végére

- a gyermekek beszéde összefüggő, elbeszélésük folyamatos, logikai összefüggéseket is tartalmaz
- az új szavakat beépítik beszédükbe, aktívan használják a tapasztalatszerzés során kibővült szókincsüket
- figyelmesen, nyugodtan meghallgatják mások mondandóját
- helyesen használják a névelőket, névutókat, igeidőket és módokat
- beszédüket érzelmeiknek megfelelő természetes gesztusok, arcjáték kísérik,
- tisztán, helyes mondatszerkesztéssel beszélnek
- a jellemző mesefordulatok, kifejezések, hangulatfestő szavak megjelennek beszédükben.

4.3.2.A nemzetiségi nyelvi nevelés

A német nemzetiségi csoportba való felvételnél előnyt élvez az a gyermek, akinek valamelyik szülője német anyanyelvű vagy/és nemzetiségi családi környezetben nevelkedik, illetve nemzetiségi hovatartozásáról önként, szabad akaratából nyilatkozott.

Célja:

Az óvodai nevelés országos alapprogramjában rögzített nevelési célokon kívül a nemzeti, etnikai kisebbségi óvodai irányelveket figyelembe véve, a kisebbségi nyelvi nevelés céljai :

- A nemzetiségi nyelv közvetítése a gyermek felé, a gyermek egyéni fejlettségi szintjének figyelembevételével.
- A kultúra, a hagyomány ápolása, annak megismertetése az óvodás korosztállyal.
- A szókincs bővítése, a kiejtés gyakorlása, a beszédkészség kialakítása természetes cselekvési helyzetekben.

Feladatai:

- Fontos az érzelemgazdag (két)nyelvi légkör megteremtése, s mindkét nyelv (magyar és kisebbségi nyelv) közvetítése a gyermek felé szituáció és tevékenység közben.
- Változatos tevékenység közben gyakoroltatjuk a hallás után történő megértést, megismertetjük és megszerettetjük a nyelv zeneiségét (játékos mondókák,

gyermekdalok, illetve a mindennapi élethez kapcsolódó egyszerű kifejezések ismétlésével).

- A nyelvet rendszeresen, napi szituációkban gyakoroltatjuk.

A fejlesztés tartalma:

A gyermek passzív szókincsét fejleszteni kell, és nyelvi kommunikációs helyzetekben aktívvá tenni. A ritmikusan ismétlődő szövegek, mondatmodellek szemléletessé tehetők, ami által a szituációk érthetőbbé válnak a gyermek számára. A nagycsoportos korú gyermekeket meg kell erősítenünk válaszadásukban, nyelvi kifejezőképességükben.

Kiemelt feladat a nemzeti kultúra, a hagyomány ápolása, továbbadása, a nyelvi kultúra, a még fennmaradt népi énekek, mondókák, esetleg mesék, versek (helyi gyűjtésűek) átörökítése, közvetítése a gyermek felé, s így az identitástudat kialakítása, erősítése. Ugyanilyen fontos a mindennapos érzelmi kötődés és a gyermek biztonságérzetének kialakítása, erősítése.

A kisgyermek kommunikációs helyzetekben gátlás nélkül, remek utánzási készséggel tanulja meg/el a helyzeteket, a nyelvet, viselkedéskultúrát és számos más mozzanatot az óvodapedagógustól mint modelltől. A gyermek életkorából adódóan kíváncsi, minden érdekli, mindent meg akar ismerni, mindent ki akar próbálni, tapasztalatot gyűjt az őt körülvevő világról. Több érzékszervre hatóan, többször ismételt, türelmes magyarázatokkal, cselekvés közben fedeztetjük fel vele környezetét.

A nemzetiségi nyelvi nevelést végző óvodapedagógus céljai és feladatai

Az óvodai nevelés országos alapprogramjában rögzített nevelési célokon kívül a nemzeti, etnikai kisebbségi óvodai irányelveket figyelembe véve, a kisebbségi nyelvi nevelés céljai:

- A nemzetiségi nyelv közvetítése a gyermek felé, a gyermek egyéni fejlettségi szintjének figyelembevételével.
- A kultúra, a hagyomány ápolása, annak megismertetése az óvodás korosztállyal.
- A szókincs bővítése, a kiejtés gyakorlása, a beszédképesség kialakítása természetes cselekvési helyzetekben.

A fent említett célokból következnek megvalósítandó *feladataink*.

- Fontos az érzelemgazdag (két)nyelvi légkör megteremtése, s mindkét nyelv (magyar és kisebbségi nyelv) közvetítése a gyermek felé szituáció és tevékenység közben.
- Változatos tevékenység közben gyakoroltatjuk a hallás után történő megértést, megismertetjük és megszerettetjük a nyelv zeneiségét.
- A nyelvet rendszeresen, napi szituációkban gyakoroltatjuk.
- Kiemelt feladat a nemzeti kultúra, a hagyomány ápolása, továbbadása, a nyelvi kultúra, a még fennmaradt népi énekek, mondókák, esetleg mesék, versek (helyi gyűjtésűek) átörökítése, közvetítése a gyermek felé, s így az identitástudat kialakítása, erősítése.
- Ugyanilyen fontos a mindennapos érzelmi kötődés és a gyermek biztonságérzetének kialakítása, erősítése.

A német nemzetiségi nyelv megszerettetése

A nemzetiségi óvodába jelentkező gyermekek nagy valószínűséggel magyar anyanyelvűek. Ezért meghatározó az érzelmi biztonság megteremtése és a fokozatosság elve.

A gyermek érdeke – és a nyelvi minőségi munka is – megkívánja az óvodapedagógustól, hogy a nyelvi kommunikációs helyzetekben beszéde, hanghordozása összhangban legyen gesztikulálásaival, mimikájával, egész testtartásával és belső érzelmvilágával. Semmiféle gondot nem okoz a gyermeknek, ha az óvodapedagógus a nemzetiségi nyelven beszél hozzá, a már korábról ismert szavak és az egyértelmű metakommunikatív jelzések segítik őt a megértésben.

Ennek érdekében *olyan óvónőket igyekszünk alkalmazni*, akik maguk is szívesen beszélnek és jól beszélnek a német nyelvet, szívvel-lélekkel vállalják a még fellelhető nemzetiségi kultúrkinccs megismertetését, gyűjtését, s ezt örömmel közvetítik a gyermekek felé.

A kétnyelvűség súlypontja kiscsoporttól folyamatosan nagycsoportos korra helyeződhet át úgy, hogy a gyermekcsoport életét jellemzően a kisebbség nyelvén szervezzük meg. Elegendő időt biztosítunk a gyermek egyéni képességeinek kibontakoztatására, fejlesztésére, kíváncsiságának, igényeinek – lehetőség szerinti – kielégítésére, problémái megoldására. A mindennapokban mindkét (magyar és nemzetiségi) kultúra közvetítésének apró lépésekben történő átadását, ápolását valósítjuk meg.

Az óvodás gyermek sem írni, sem olvasni nem tud, utánnalással sajátítja el ismereteit. Így van ez az anyanyelvi nevelés, vagy bármely más ismeretszerzési formában, legfőképpen a nemzetiségi nyelvi nevelés terén.

Nagyon fontos tehát az óvónő modell szerepe, akit a gyermek utánoz. Az óvónő beszélje jól a nyelvet, fogalmazzon egyszerűen nemzetiségi nyelven.

A német nemzetiségi nyelven mondott mondatokat, kifejezéseket először anyanyelvén, mozdulatokkal vezesse be, majd ugyanezekkel a mozdulatokkal kísérelje a másik nyelven is.

A nyelvi fejlesztés illeszkedése a heti- és a napirendbe (Fokozatosság elve)

A német nyelvű foglalkozások témái kapcsolódnak a magyar nyelven zajló egyéb tevékenységi formák témáihoz (környezet, ének, mese-vers stb.).

Az óvónő a beszoktatás, az érzelmi kapcsolat kialakítása után reggelenként német nyelven fogadja már a kiscsoportos gyermekeket is.

A köszöntés, kézmosás, egyéb testápolási teendők (papír zsebkendő használata, fésülködés, stb.), naposi munka, öltözködés (udvarra), illetve a reggelizés irányítása is fokozatosan tér át a német nyelvre.

Természetesen a játékirányítás és az esetleges konfliktusok kezelése magyarul kell, hogy történjen, de a szavak, a megismert kifejezések egyre gyakrabban jelentkeznek a játék folyamatában is.

Az óvónő a mindennapos tornát is igyekszik németül irányítani. Természetesen ebben is érvényesül a fokozatosság, mint pedagógiai alapelv.

A nyelvi fejlesztés kapcsolata a többi tevékenységi formával

A játék

Miként a fentiekből kiderül: a nyelvi tartalmakat nem „megtanítani” kell az óvodáskorú gyermekeknek.

Egyszerűen engedjük, hogy a maga módján megélje őket a legkülönbözőbb, általunk megtervezett és kezdeményezett játékformákban.

A játékot, mint az óvodás gyermek elsődleges tevékenységét és a tapasztalatszerzés leghatékonyabb eszközét nemcsak „motivációs eszköznek” tekintjük, ahogyan ez a

nyelvpedagógiában szokásos. Ez a nyelvelsajátítás legegyszerűbb szintere: a játék és a játékos foglalkozások során történik a nyelvi jelrendszer megfelelő szintjének fejlesztése: a szókincsbővítés, a szó-, a mondat- és a szövegszintű fejlesztés.

A szókincs fejlesztésében figyelemmel kell lennünk arra, hogy az egyszerűbb, kevésbé igényes szókincs felől a bonyolultabb felé haladjunk. A szituatív nyelvelsajátítás előnye, hogy a megértett és élvezetes szituációt, s a benne előforduló nyelvi elemeket megjegyzi és utánozza a kisgyerek, ha azok mennyisége korának és nyelvi szintjének megfelel. Ez a folyamat független a nyelvtani tudatosságtól, spontán módon rögződik az átélt pozitív élmény hatására.

A játék legcsodálatosabb vonása az, hogy felszabadítja a gyermeket. Megszünteti a gátlásokat, mindig jó érzéssel és örömmel, sok esetben pozitív visszajelzésekkel és dicséretekkel párosulva sikerélményekhez vezet. A magatartásformákat is befolyásolhatja (pl. szerepjáték).

Játék közben az óvónő indirekt módon, de tudatosan kapcsolódik be a játékba, maga is játszótárrsá válik. A mindenható felnőttből cselekvő társ lesz, aki együtt játszik a csoporttal, irányít és észrevétlenül korrigál, méghozzá úgy, hogy a hibásan kimondott beszédtrövedékeket helyesen megismétli.

A testnevelés

A testnevelés irányításához világos, pontos, érthető, mindenki számára egyértelmű kifejezések szükségesek, ezért a nagy testnevelés foglalkozás mindenképpen magyar nyelven történik.

A mindennapos frissítő mozgás viszont lehetőséget ad a gyerekek számára a testrészeik megismeréséhez, a térbeli tájékozódásuk fejlesztéséhez német nyelven, ezért ez mindenkor németül történik. Ezáltal fejlődik szókincsük, feladatértésük, megtanulnak egyszerűbb térbeli irányokat (le-fel, oldalt-mellett, alatt-felett, stb.), testrészeik nevét.

Környezetünk megismerése

A foglalkozások témái kapcsolódnak a mindenkori környezetismereti foglalkozásokhoz. Amit már megtanultak és biztonsággal tudnak magyarul, feldolgozásra kerül németül is.

Ilyen témák: bemutatkozás, jelek, életkor, család, időjárás, öltözködés (főbb ruhadarabok megnevezése), testrészek, számok, különféle matematikai fogalom párok (kicsi-nagy, rövid-hosszú, stb.), járművek, állatok, bútorok, színek, gyümölcsök, zöldségek. Ezek nem csak önálló, német nyelvi foglalkozásokon jelenhetnek meg, kiegészíthetik az egyébként magyar nyelvű környezeti foglalkozásokat is.

Ének

Ez talán a legfontosabb területe a német nemzetiségi foglalkozásoknak, hiszen a gyerekek számára ez határozza meg az érzelmi kötődést a német nyelvhez. Lehetőséget ad német énekek, mondókák, illetve eredeti, nemzetiségi gyerekjátékok játszásához.

A mondókák, dalok ritmusa, dallama, játékos, könnyed mozgásformái igen közel állnak az óvodás korosztály játékigényéhez. Az óvónő fontos feladatai közé tartozik, hogy minél több alkalmat biztosítson ezekhez a játékokhoz.

Az ehhez kapcsolódó anyag kiválasztásához segítséget nyújt az összeválogatott szöveggyűjtemény.

A már megtanult német anyag kapcsolódhat a magyar foglalkozások anyagához (az óvónő felhasználhatja pl. a halk-hangos, vagy a magas-mély érzékeltetéséhez.).

Mivel a cél egy kultúra átadása, a foglalkozások színesítése végett a gyerekek ismerkedjenek a nemzetiségi hagyományokkal, népszokásokkal, gyerekjátékokkal, táncokkal. Évenként tanuljanak egy sváb táncot, ismerkedjenek meg a helyi népviseletekkel, régi használati tárgyakkal.

Tudásukat bemutathatják szüleiknek és társaiknak a májusi nyílt nap alkalmával. A népviseletekkel való ismerkedéshez segítséget nyújtanak az óvodában rendelkezésre álló nemzetiségi ruhák, ezt a táncok bemutatásánál, egyéb ünnepi alkalmakkor viselhetik.

A zenehallgatás fontos része a csoport mindennapi életének. Az óvónő adjon lehetőséget, hogy a gyerekek ezen a területen is ismerkedhessenek a falu kultúrájával, hallgathassanak sváb népzene. Az intézmény folyamatosan bővülő CD-gyűjteményét nemzetiségi zenei felvételekkel, (helyi gyűjtésekkel is) gazdagítsa. A gyerekek szüleikkel lehetőség szerint látogassák a helyi nemzetiségi szervezetek rendezvényeit (felsorolás időpontokkal az éves munkatervben).

A lehetőségek felméréséhez, egyeztetéséhez a Német Kisebbségi Önkormányzat felajánlotta segítségét.

Mese, vers, dramatikus játék

Az óvónő segítségével évente legalább egy mesét dramatizáljanak a gyerekek.

Mivel a gyerekek számára az idegen nyelvű lírai versek nehezebben érthetőek, ezért különösen a kicsiknél az óvónő törekedjen arra, hogy minél érthetőbb történettel, egyszerű szereplőkkel ismertesse meg a gyerekeket a verstanulás során. Az óvónő bábozzon rövid versikét, mesét. A dramatikus játékok kiválasztásánál sorra kerülhetnek pl. a magyar testnevelésben is előforduló utánpótlásjátékok, ezúttal német irányítással (lufifújás, tegyük úgy, mintha szélben hajladozó faágak lennének, stb.).

Vizuális nevelés

Amennyiben a foglalkozásból a játékba átvezető jellegű, a dicséret és biztatás történhet német nyelven, egyébként ez a tornához hasonlóan magyar nyelven történik.

Munkajellegű tevékenységek

Változatos, mindennapi munkajellegű tevékenységeket az óvodában is végeznek a gyerekek, ez számukra nemcsak munka, hanem örömforrás, szívesen végzett cselekedet, de nevelő célzatú kötelezettség is (naposi munka, teremrendezés, eszközök előkészítése, elrakása, kertészkedés, stb.).

Fő feladataink

- munkajellegű tevékenységek közben a gyermek passzív szókincsének kialakítása, bővítése;
- mondatmodellek alkalmazása a cselekvéses szituációkban, nagyobb gyermekeknél a mondatmodellek használatára serkentés;
- a munkajellegű tevékenységek fázisainak megismertetése a gyermek egyéni képességeinek, fejlettségének figyelembevételével;
- elegendő idő biztosítása a munkafázisok elsajátítására, a feladat elvégzésére, befejezésére.

A nyelvi fejlesztés jellemzői

A **3-4 éves gyermekek** tanulják meg saját jelüket, tudjanak bemutatkozni.

A csoport fejlettségi szintjének megfelelően tudjanak 2-3 éneket, verset, dalos játékot. Szüleikkel vegyenek részt az iskolai német nemzetiségi napon, hallgassanak német nemzetiségi népzenet.

A környezeti témák kapcsolódjanak a magyar környezet foglalkozásokhoz. Bizonyos idő elteltével a mindennapos frissítő mozgást is németül tartsák. A gyerekek köszönjenek, étkezésnél kívánjanak németül jó étvágyat. Az óvónő tavasszal már irányítsa a testápolási teendőket is németül. Kiscsoportban a német foglalkozások januártól kezdődnek.

A **4-5 éves gyerekek** társaik jelét is tudják. Az óvónő bővítse az ének, dalok, körjátékok, versek, rigmusok számát. Látogassanak el az iskola nemzetiségi tagozatának 1. osztályába, tanuljanak sváb táncokat.

Az **5-6-7 éves gyerekek** ismeretanyaga már bővebb. Nagycsoportra már a magyar foglalkozásokhoz kapcsolódó összefüggő foglalkozásaik vannak.

A fejlesztés várható jellemzői óvodáskor végére

- szívesen vesznek részt a foglalkozásokon, társaikra vigyáznak, egymásra odafigyelnek;
- képről tudnak egyszerűbb megállapításokat tenni;
- a gyerekek eljutnak a nyelv megértésének szintjére, egyszerű, alannyal-állítmánnyal rendelkező mondatokkal választ is tudnak adni;
- megértik az egyszerűbb szak- és vezényszavakat (5 perces torna), térformákat, irányokat.

A német nemzetiségi nevelés eszközrendszere

A hagyományosan használt óvodai eszközökön (bútorok, játék- és foglalkozási eszközök, gondozási, tisztálkodási szerek) kívül folyamatosan bővítendő eszköztár a csoport részére.

A német nemzetiségi kultúrát közvetítő

- gyermek- és szakmai irodalom,
- zenei nevelést segítő gyűjtemények
- jellegzetes német nemzetiségi játékok, foglalkozási anyagok
- egyszerű népi viselet

Fedezete az intézmény éves működési költségvetéséből, illetve az évenként kötelező eszközökre elkülönített alapból a nemzetiségi csoportra arányosan eső összeg.

5. Az óvodai élet tevékenységformái

5.1. A játék

Helye a nevelés folyamatában

A játék a kisgyermekkor legfontosabb tevékenysége, az óvodai nevelés leghatékonyabb eszköze. A gyermek tapasztalatait, élményeit játssza el sajátos, gyakran átalakított formában.

A játék örömforrás, maga a cselekvés, a manipuláció, az átélés szerez örömet. A játék motivációja magában a tevékenységben van.

A kisgyermek játék útján ismerkedik a világgal, tárgyakkal, jelenségekkel, eseményekkel, ezáltal pozitív hatással van az értelmi képességekre, emellett lehetőséget biztosít a szociális kreativitás fejlődésére is (magatartásmódok, szerepcserék, mások ötleteinek elfogadása).

A játékot kísérő *érzelme*k közlési vágyat ébresztenek, fokozódik a gyermekek *beszéd*kedve. Fejlődnek a gyermekek közötti *társas kapcsolatok*, s játék közben válnak közelivé és elfogadhatóvá a *viselkedési szabályok*.

Ebben az életszakaszban többet tapasztal (tanul) a gyermek, mint később, egész életében. A tanulási folyamat szinte teljes egészében a játékban talál közvetítő közegére.

Feladatok:

- a szabad játék feltételeinek megteremtése (megfelelő légkör, hely, idő, eszközök)
- tapasztalatszerzés, és élménynyújtás
- a játék közvetett irányítása - az óvónő feladata
- a gyermekek fejlődését elősegítő játékfajta biztosítása

A fejlesztés tartalma:

Jót és jól játszani - ez a gyermek dolga ebben az életkorban. Ezt csak akkor teheti meg, ha megfelelő tapasztalatokkal, élményekkel rendelkezik, s ha megfelelő körülményeket, feltételeket biztosítunk számára. Környezetünkben számos közvetlen élményszerzési lehetőségre van mód: pékség, fodrászat, virágüzlet, orvosi rendelő, posta, élelmiszer bolt, hentes üzlet, gyógyszertár, építkezések, stb.

Elsősorban nyugodt, *kiegyensúlyozott légkör* szükséges, melyben a gyermekek szabadon választhatnak a nekik tetsző játéktevékenységek közül. Mójukban áll dönten, mit, hol, kivel akarnak játszani.

Nézelődhetnek, vagy elmélyülhetnek a játékban, kijátszhatják érzelmeiket. Számolnunk kell azzal is, hogy a gyermekek negatív tapasztalatai is megjelennek. Ilyenkor nagyon fontos az óvónő jelenléte.

A jó játékhoz *megfelelő helyre*, egyszerű, *alakítható játékszerekre*, sokféle anyagra van szükség. A hagyományos játékok mellett az évszakonként elérhető anyagokból (termékek, kavics, kagyló, csutka, csuhé stb.) készített eszközök nagyszerű kiegészítői a falusi környezet adta élményanyag kivetésének a játékban. Készítésüket a gyermekek maguk is elsajátíthatják.

Az elmélyült, nyugodt játékhoz állandó és ideiglenesen kialakított játszóhelyek szükségesek, az alakíthatóságot bizonyos szabályok betartása mellett lehetővé tesszük.

Folyamatos napirendünkkel rugalmasan alkalmazkodunk a játék feltételeihez, csak annyi helyet és időt veszünk igénybe egyéb tevékenységre (pl. reggelizés) amennyi feltétlenül szükséges.

A játékidő nagy részét a gyermekek által kezdeményezett spontán kialakult tevékenység tölti ki. A csoport összetételétől, a gyermekek egyéni képességeitől függően szükség van az óvónő által kezdeményezett és irányított játékokra is. Az óvónő a játékban elsősorban partner szerepet tölt be, együttműködik és segít.

A játék örömét fokozza, ha az óvónő maga is szívesen játszik, sok mozgásos játékot kezdeményez. Játék közben alkalma nyílik *a gyermekek jobb megismerésére*, erre alapozhatja további fejlesztő munkáját.

Játékfajták óvodáskorban:

A 3 éves kort megelőző fejlődési szakasz jellemzője *a gyakorlójáték*.

A játéknak ezen a fokon a tárgyak tulajdonságaival, egymással való viszonyával, működésével ismerkednek a gyerekek. A gyakorlójáték gyakorisága a beszéd megjelenésével egyidejűleg csökken. Elemeiben azonban későbbi korban is újra megjelenik, valahányszor a gyermekek új képességet szereznek, új dologgal ismerkednek.

Nagyon fontos, hogy a gyakorlójátékhoz megfelelő mozgásteret, időt és eszközt biztosítsunk. Az óvónőnek fel kell figyelnie arra, ha egy gyermek huzamosabb ideig a gyakorlójáték szintjén marad.

A szerepjáték a gyakorlójátékokra épülő magasabb szintű játékfajta, mely a tapasztalatokon kívül feltételezi a társas kapcsolatok valamilyen kialakult formáját.

A vállalt szerepeken keresztül a gyerekek megjelenítik a valóság számukra lényeges elemeit, miközben alakulnak a közöttük lévő társas kapcsolatok (együttműködés, alá- fölérendeltség, viselkedési formák), fejlődik akaratuk, önállóságuk, beszédképességük, gondolkodásuk stb. A szerepjátékban számos eszközre van szükségük a gyermeknek, ezeket sok esetben az óvónővel közösen, a nagycsoportosok esetleg önállóan barkácsolják össze.

A szerepjátékot gazdagítja az irodalmi élményekre épülő *dramatizálás, bábozás*.

A báb mögé bújva a félnélőbb gyermekek is szívesen szólalnak meg.

Minden csoportban gondoskodunk jelmezekről, kellékekről, eszközökről.

Sokféle anyagot gyűjtünk, lehetővé tesszük ezek felhasználását a gyerekek ötletei, fantáziája szerint. A szerepjáték kiváló *lehetőség a gyermekek megismerésére, személyiségfejlesztésére*.

A játék fejlettebb fokán a gyerekek valamilyen *szabályhoz* alkalmazkodnak.

A szabálytanulás ugyan elkezdődik már csecsemőkorban, megjelenik a gyakorlójátékban is, ezek azonban még nem tudatosan vállalt szabályok

A szabályjátékok egyes fajtái a gyermekek mozgását, mások elsősorban értelmi képességeiket fejlesztik.

Megtanulják a magatartás alapvető formáit: alkalmazkodást, szerénységet, mértéktartást, sikerélményt, eredményre törekvést, és talán a legnehezebbet, a kudarctűrést. Ez a játék - ha érdekes és vonzó, ha a szabály érthető számukra - a nagycsoportosok kedvelt tevékenységévé válik.

Az óvónő részvétele, figyelme a szabályjáték során különösen fontos.

Könyvtárunkban a mozgásos és értelemfejlesztő játékok többféle gyűjteménye elérhető, ezeket óvónőink segítségével tovább gyarapítjuk.

A fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

- A gyermekek szeretnek és tudnak játszani.
- A környezetükben megfigyelt jelenségeket, élményeket képesek megjeleníteni, újra átélni játékaikban.
- Önállóan kezdeményeznek szerep- és szabályjátékokat. Elosztják a szerepeket, betartják a szabályokat, egymáshoz és a szabályokhoz is tudnak alkalmazkodni.
- Elfogadják egymás véleményét, javaslatát, a konfliktusokat megoldják.
- Képesek problémahelyzeteket megoldani (puzzle, kártya, dominó).
- Egyszerűbb kiegészítő eszközöket önállóan elkészítenek, játékaikban felhasználják azokat (bábok, dramatizálás, szerepjáték, konstrukciós játék kiegészítő eszközei).

5.2. A külső világ tevékeny megismerése

Az ember környezetkultúrája, környezethez való viszonya születésétől kezdve alakul, óvodáskorban ennek tere a külső világ tevékeny megismerése.

Helye a nevelés folyamatában

A kisgyermek első tapasztalatait környezetéből meríti.

A különböző hatások ellenére a **családi nevelésnek** alapozó, a fejlődés folyamán a személyiség jellemzőinek kialakulásában **elsődleges szerepe van**.

Az **óvoda** környezetével, tevékenységrendszerével két fontos területen **járulhat hozzá** az otthonról hozott tapasztalatok gazdagításához:

- más jellegű tevékenységet kínál a gyermeknek
- a gyermektársak, a derűs nevelői attitűd

Mindezek eredménye a személyiségfejlesztés környezeti feltételeinek kiszélesítése, az óvodán kívüli nevelés kiegészítése és a hátrányok kompenzálása.

Célja:

Olyan szokások, szokásrendszerek, viselkedésformák kialakítása, amelyek meghatározzák a természettel és az ember által létrehozott környezettel való harmonikus együttélést.

Feladata:

- természeti és társadalmi környezet megfigyelése, tapasztalatok szerzése,
- néphagyományok ápolása,
- környezetünk formai és mennyiségi viszonyainak megtapasztalása,

A fejlesztés tartalma

5.2.1. Környezetismeret

A gyermekek koruknak megfelelően ismerkednek *a családdal*, beszélgetnek a család szükségleteiről, munkájáról, a családtagok jogairól, egymáshoz való viszonyáról, az együttélés konkrét tapasztalatairól.

Óvodai életük során megtapasztalják a szeretet, tisztelet, a részvét, az őszinte együttérzés, a segítő szándék, a megértés érzését. Nevelőmunkánk során igyekszünk elérni, hogy magatartásukban megnyilvánuljon a tolerancia és az önfegyelem.

Az óvoda új környezet a gyermekek számára, ezért fontos, hogy megismerése érzelmileg pozitívan hasson. Megismerése során egyre nagyobb biztonsággal és otthonossággal mozognak az óvodai környezetben. A gyermekek megismerik a felnőttek óvodai munkáját, saját közreműködésükkel ők is hozzájárulnak környezetük ápolásához.

Gyermekeink tapasztalatokat szereznek az óvoda környezetében megfigyelhető *foglalkozásokról* (kereskedelem, építkezés, stb.). Megismerkednek az orvos, a védőnő munkájával. Beszélgetünk a gyógyszerek használatáról, a balesetek megelőzéséről (közlekedés, tűz, víz, áram stb.).

Megnevezik *az emberi testrészeket*, ismerik érzékszerveiket, azok funkcióit, védelmét, gyakorolják önálló tisztántartásukat.

Ellátogatnak *az iskolába*, ismerkednek az ott folyó munkával (5-6-7 évesek).

Gyakorolják a helyes gyalogos *közlekedést*.

Kipróbálják a közlekedési eszközöket, az óvoda környezetében megtalálható lehetőségeket (vasútállomás, utazás autóbusszal), természetes környezetben gyakorolják a viselkedési formákat (jegyváltás, köszönés, idősek megsegítése stb.).

Megfigyelik a napszakokat, gyakorolják az ehhez kapcsolódó tevékenységeket, hogy időérzékük fejlődjön.

Megismertetjük őket a kisebb-nagyobb *időegységekkel* (év, évszak, hét, nap). A természeti környezetet az évszakok változásain keresztül közvetlen megfigyeléssel tapasztalják meg.

A növény- és állatvilág megismerése fontos része a környezet megismerésének, védelmüket, gondozásukat a helyszínen is módunkban áll közvetlenül megfigyelni.

A növények fejlődését szintén természetes környezetben az óvoda udvarától az erdő, rét és a vízpart élővilágának bemutatásával végezzük (tópart, gyümölcsös, patakpart, erdő, kertek stb.).

Környezetalkítás, környezetvédelem

A gyermek tevékenységével tapasztalatokat szerez, azokat feldolgozva visszahat környezetére.

A gyakorlás egyik formája a szabad, kötetlen játéktevékenység.

A gyakorlás másik módja a természetes élethelyzetekben történő környezet-átalakítás. Játéktér kialakítása meséléshez, bábozáshoz, körjátékhoz, szabályjátékhoz, tornához stb.

A természeti környezetből évszakonként összegyűjtött anyagok (toll, kavics, levél, termés, csuhé, stb.) elhelyezése és a csoportszoba évszakonkénti díszítése is ilyen tevékenység. Ezek az anyagok a külső környezet átalakításában is nagy szerepet játszanak.

A környezetvédelem a környezet ismeretén, megbecsülésén, rendben tartásán alapul. Fontos nevelési feladat, hogy a gyermekek védjék az élő környezetet, gondoskodjanak

életfeltételeik biztosításáról, ne rongálják, ne pusztítsák azt. Tudják, hogy minden élőlénynek joga van az élethez.

A jövő környezetét a jelen óvodásai fogják alapvetően meghatározni, ezért nagyon fontos az óvoda *szemléletalkító* tevékenysége.

A környezetvédelem kiterjed az emberre is, mint a társadalmi környezet egyedi és megismételhetetlen egységére.

Az idősek *tisztelete*, a kisebbek, gyengébbek segítése, védelme, egymás munkájának megbecsülése - a környezetvédő magatartás kialakulásának feltétele.

5.2.2. Hagyományápolás

A hagyományok ápolása – beleértve a német nemzetiségi szokásokat is – továbbra is fontos területe az értékek közvetítésének.

Munkánk során hónaponként számba vesszük a természet változásaihoz kapcsolódó jeles napokat, naptári és egyházi ünnepeket, szokásokat és eseményeket.

Az ünnepek jelentős események óvodáink életében.

A jeles napokhoz kapcsolódó élmények erősítik a gyermekek összetartozását, a szokások kialakítását. Ünnepeinken keresztül is ismerkednek az őket körülvevő szűkebb és tágabb világgal, múltunk és jelenünk szokásaival.

Az ünnepi készülődést öröm, vidámság, boldog várakozás jellemzi, ebben tevékenyen részt vesznek a gyerekek is (díszítés, takarítás, játékok tisztítása, rendezése).

Emeli az ünnepnap hangulatát az ünneplő öltözék, a feldíszített csoportszoba, az egymásnak (kisebbségeknek, szülőknek, társaknak) készített meglepetés.

Az óvodai élet hagyományos ünnepeit a négy intézményben a helyi adottságok, sajátosságok figyelembevételével szervezzük, ebben igen nagy szerepe van a felnőtt közösségnek.

Kedves hagyomány minden csoportunkban a gyermekek születésnapjának megünneplése.

A köszöntés formája csoportonként változó.

Ünnepeink kiváló alkalmat nyújtanak az összetartozás érzésének mélyítésére, a csoporton belüli, illetve a csoportok közötti együttműködésre.

Ünnepek, hagyományörzés óvodáinkban

Közlekedési nap *nagycsoportosok részére az Örökmozgó Alapítvány szervezésében*

Mihály napi vásár a Vadvirág óvodában közös óvodai ünnep, rendezője a hagyományörző csoport (a vásárfiát, játékokat a nevelők, gyermekek közösen készítik)

Szüret a Csicsergő óvoda nagycsoportosainak kirándulása az etyeki szőlőskertbe, Meserét óvoda szüreti mulatsága,

a Vadvirág óvoda szüreti bálja közös óvodai rendezvény

Márton-nap lámpáskészítés a nemzetiségi csoportban

Mikulás csoportonkénti ünnep

Luca-nap a Vadvirág és Meserét óvodában a Mackó, ill. Nefelejcs csoportjának szervezésében

Karácsony minden óvodában közös ünnepség

Farsang minden óvodában csoportonként

Március 15. megemlékezés csoportonként, séta a Petőfi szoborhoz

Húsvét csoportonként

Majális májusfa állítása az óvoda udvarán, népi játékok

<i>Anyák napja</i>	a kiscsoportban műsorral köszöntik az édesanyákat, a nagyobbak köszöntővel, ajándékkal készülnek az otthoni ünnepre.
<i>Évzáró</i>	<i>nyílt óvodai ünnepély</i> , meghívott vendégekkel <i>Nagycsoportosok búcsúztatása, óvodai emlékkönyv, ballagó batyu, v. tarisznya</i>

Kirándulások, kisebb séták a városban:

Célja: évszakhoz kapcsolódó megfigyelések
közlekedési ismeretek gyakorlása
ismerkedés a község nevezetességeivel
a csoporttársak lakhelyének felkeresése, tájékozódás a településen
Biatorbágy kedvelt kirándulóhelyeinek megismerése, közös élmények,
a természeti környezet védelme,
(*Iharos, Patakpart, Halastó, Viadukt, intézmények, emlékhelyek megismerése stb.*)

5.2.3. Környezetünk formai és mennyiségi viszonyainak megtapasztalása

A környező valóság fontos jellemzői a formai és mennyiségi viszonyok. A környezet tárgyai, jelenségei egyéb tulajdonságaikon kívül mennyiségi jellemzőkkel is rendelkeznek

A matematikai nevelés óvodai életünk minden területén megjelenik. Indirekt módon az öltözködéstől a testnevelésig kimutathatóak fejlesztési területei.

Célja:

hogy gondosan felépített terv szerint fejlessze a gyermekek ismereteit környezetükről, önmagukról és a kettő kölcsönhatásáról.

Feladata

- tevékenységközpontú matematikai tapasztalatszerzés
- az értelmi képességek és a logikus gondolkodás fejlesztése

Főbb tevékenységek a matematikai tapasztalatszerzés területén:

- Megfigyelés, összehasonlítás, szétválogatás tulajdonságok szerint, saját szempontok alapján,
- Sorbarendezés mennyiségi tulajdonságok, felismert szabályosság szerint,
- A számfogalom megalapozása mérési, összemérési feladatokkal, mennyiségekkel, halmazokkal, különböző egységekkel,
- Tapasztalatszerzés a geometria körében: építés térben, síkbeli alkotások, geometriai formák felismerése,
- Tükörrel való tevékenység, mozgások tükör előtt (fontos feltétele a téri percepció kialakulásának),
- Tájékozódó képesség fejlesztése térben és síkban (testnevelés, rajzolás, énekes kör- és szabályjátékok stb.)

A matematikai nevelés anyagát a gyakorlatban már megtapasztalt ismeretek alkotják.

A matematikai tapasztalatszerzés természetes környezetben a legeredményesebb.

A szervezett tevékenységek is játékra épülnek. Olyan helyzeteket teremtünk, hogy a gyermekek matematikai tapasztalatokhoz jussanak. Kihasználjuk a játék, vagy egyéb tevékenységek során adódó spontán lehetőségeket. Pl.:

öltözködéskor: hosszabb-rövidebb kabát, cipőfűző

mosakodáskor: kevesebb - több víz, szappan
 csoportszobában: magasabb - alacsonyabb bútor
 régi - új játék
 kisebb - nagyobb könyv (rendezés)
 több - kevesebb asztal, szék
 számosság (autók, babák)
 séta alkalmával: távolság, közel - messze
 zárt - nyitott ablak, kapu
 széles - keskeny járda, úttest
 sorszámolás (a harmadik ház az óvoda)
 játékok - bújócska: térbeli tájékozódás, irányok
 gyurma: formaalakítás, geometriai ismeretek
 puzzle: analízis - szintetizáló képesség stb.

A matematikai helyzetekben megengedjük a tévedés lehetőségét, de mindig tisztázzuk a helyes megoldást.

Kérdésekre, saját ötleteik kifejtésére ösztönözzük őket.

Engedjük, sőt szorgalmazzuk és dicsérjük a kreatív ötleteket.

A fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

- Ismerik nevüket, szüleik nevét, foglalkozását, lakásuk címét.
- A testrészeket az emberi test felépítésének megfelelően megnevezik, igényesek testük tisztaságára.
- Megkülönböztetik a jobb és bal oldalt, dominanciájuk kialakult.
- Gyakorlottak lesznek az elemi közlekedési szabályok betartásában, ismerik a közlekedési eszközöket, járműveket, tudják, hogy azok az emberek munkájuként készülnek és az emberek munkáját könnyítik.
- Ismerik a környezetükben lévő intézmények nevét, rendeltetését.
- Különbséget tudnak tenni az évszakok között, ismerik jellemző tulajdonságaikat. Felismerik és megnevezik a napszakokat, a hét napjait.
- Ismerik a növény szót, annak tartalmát, tudják, hogy a növények fejlődése és az időjárás között összefüggés van. Tudják, hogy a növényeket gondozni kell, ismernek néhány növényápolással, természetessel kapcsolatos munkát (ásás, gereblyezés, kapálás, vetés, szántás, aratás)
- Ismerik és megnevezik a környezetükben élő állatokat, tudják csoportosítani tulajdonságaik szerint. Ismernek néhány erdei és vadállatot, néhány madarat - költözőt és nálunk telelőt, ismerik óvásukat, védelmüket.
- Ismerik, megnevezik és megkülönböztetik környezetük színeit, gyakran észlelt tárgyak és jelenségek külső jegyeit, feltűnő összefüggéseit.
- Képesek *matematikai jellegű* helyzetről, problémáról saját gondolataikat szabadon is elmondani, egymás állításainak igazságát megítélni; jól ismert tulajdonságok szerint válogatást, összehasonlítást, sorba rendezést végezni.
- Értik és helyesen használják a mennyiségekkel, halmazokkal kapcsolatos kifejezéseket, (több-kevesebb, ugyanannyi, rövidebb-hosszabb stb.)

- Önállóan is össze tudnak mérni hosszúság jellegű mennyiségeket, két halmazt párosítással az elemek különféle tulajdonsága szerint is.
  - Elő tudnak állítani különféle elemekből, különféle elrendezéssel, bontással, többet, kevesebbet, ugyanannyit.
  - Meg tudnak számolni tárgyakat, legalább 10-ig oda - vissza. Számfogalmuk kialakult, elemi műveletekre képesek 10-es számkörön belül.
  - Építései, síkbeli alkotásaik legfőbb eredményea szemléletfejlődés: azonosítani tudnak különféle helyzetükben is egyező alakú tárgyakat, síkbeli alakzatokat. Ezeket másolni is képesek.
- A térben való tájékozódásban értik és tudják, használják az irányokat, névutókat.

5.3. A mozgás

Helye a nevelés folyamatában

A mozgás a gyermek napi tevékenységében szinte állandóan jelen van, a testnevelés keretein belül tervszerűen, de egyénre szabottan valósítja meg feladatait.

A téri irányok, különböző formák, a testrészek megismerésével gyarapodnak ismereteik. A hallott, látott és elvégzett cselekvések elősegítik a fogalomalkítást és a keresztcsatornák fejlődését.

Fejlődik "ÉN" tudatuk, szociális énjük. A közös mozgás öröme elősegíti a társas kapcsolatok alakulását, közben fejlődik önuralmuk, együttműködő képességük, akaratuk. Kialakul az egészséges versenyszellem.

Célja:

- A gyermekek természetes mozgásának, testi képességeinek fejlesztése.
- A szellemi aktivitás előkészítése a gyermekek változatos tevékenykedtetésén, fizikai aktivitásán keresztül.

Feladata:

- a fizikai állóképesség fejlesztése, az önértékelés és az önbizalom növelése,
- a nagy- és finom mozgások és a fizikális erőnlét fejlesztése,
- egyensúlyfejlesztés, szem- kéz, szem-láb koordináció, ritmusérzék- fejlesztés
- a testséma fejlesztése, a helyes testtartás kialakítása
- a problémamegoldó képesség erősítése mozgásos tevékenységgel elvégzett feladatmegoldásokkal.
- a mozgással kapcsolatos szókészlet fejlesztése,
- egészséges versenyszellem kialakítása.

A mozgásfejlesztés tartalma

A szabad mozgástevékenységnél cél a természetes mozgáskedv és mozgásigény kielégítése, kedvük szerint, bátorságuk szerint tornaszereken, udvari játékon.

A frissítő testnevelés a napirendben fontos szerepet játszik, nemcsak felfrissíti, edzi a gyerekeket, de elősegíti mozgásszintjük és testi képességeik fejlesztését. Mozgásanyaga előkészíti és begyakorolja a testnevelés foglalkozások mozgásfajtaíait. Helye a csoportszoba, udvar, öltöző, folyosó, tornaszoba.

Testnevelési foglalkozások: minden csoportban hetente két alkalommal kötelezően szervezett tevékenység, ebből az egyik helyettesíthető valamilyen kötött keretű sportfoglalkozással (verseny és ügyességi játékok, hosszabb séta).

Az óvodáskorú gyermekek számára a mozgás létszükséglet. A testedző játékok a természetes mozgásra épülnek, mert ezeket minden nehézség nélkül el tudják végezni. Járások, futások, szökdelések, ugrások, dobások változatos formáit építjük be a foglalkozások anyagába.

Figyelmet fordítunk a testtartásjavító elemek gyakorlására, a lúdtalp kialakulásának megelőzésére. A sokféle mozgástapasztalattal, erőlködés nélkül növekszik teherbíró képességük.

A játékos gyakorlatokhoz egyszerű, könnyen kezelhető eszközöket használunk. Ezeket az eszközöket a gyermekek számára hozzáférhető módon helyezzük el.

Fontos feladatunk az, hogy minden gyermeket megtanítsunk a tornaeszközök rendeltetésszerű használatára.

Óvodáinkban rendelkezésre állnak az alábbi sportszerek, eszközök:

ROTIKOM elemei, tornapad, tornaszőnyeg, zsámoly, bordásfal, mászóókák, tornakarikák, labdák, babzsák, szalagok, botok, kötelek, kis méretű szőnyegek, egyensúlyozó tornaszerek.

A 3 - 4 éves gyerekeknél kiemelt feladatunk a nagymozgások fejlesztése.

Erre a korosztályra a nagy, lendületes, nem kellően koordinált mozgásforma a jellemző.

4 - 5 éves gyermekeknél már a testsémafejlést, a mozgások finomítását igyekszünk megvalósítani. Fokozatosan bővül a tér befogásának képessége (fogójátékok). Pontosabbá válik az oldaliság érzékelése is.

Az 5 - 7 évesek a testrészeken megtanult irányokat kivetítik a tér tárgyaira is. Nagymozgásuk egyre koordináltabb, precízebb. A különböző eszközök fogása, a támaszgyakorlatok segítik a kéz fogóizmának erősödését. Előtérbe kerülnek a szem-, kézkoordinációt igénylő feladatok. Kedveltek a szabályjátékok, a játékos versenyek.

A mozgásos játékoknak különösen nagy szerepük van a nyári időszakban, a nyári élet tartalmasabbá válik általuk. Mindezekhez meg kell teremteni a feltételeket.

Biztosítjuk a csoportszobában és az udvaron a nagyobb mozgást igénylő gyermekek számára a megfelelő helyet, kihasználunk minden lehetőséget.

Óvodáink udvarán különféle mászóókák, lejtő, emelkedő, létra, átbújásra alkalmas eszközök, kosárlabdapalánk, célbadobó eszközök, focikapuk és labdák, futásra, távolugrásra lehetőséget adó eszközök, terepek vannak.

A gyermekek mozgását csak akkor korlátozzuk, ha az saját magukra vagy társaikra veszélyt jelent, ill. ha a környezetükben zajló egyéb tevékenységeket zavarja.

Az előzőekben megfogalmazott célok és feladatok megvalósítása érdekében *dr. Tótszóllósiné Varga Tünde Mozgásfejlesztés az óvodában c.* kiadványban javasolt ütemtervet illetve *Porkolábné Balogh Katalin Kudarc nélkül ...c.* munkáját alkalmazzuk a csoportok adottságainak és feltételeinek figyelembevételével.

A fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

- Szeretik és igénylik a mozgást.

- Ellenállóképességük, edzettségük, alkalmazkodóképességük (szabályokhoz és egymáshoz) megfelelő szintre fejlődik.
- Magatartásukban megnyilvánulnak erkölcsi tulajdonságaik (felelősségérzet, segítőkészség) Ismerik az eszközök nevét és a gyakorlatokhoz kapcsolódó kifejezéseket.
- Mozgásuk összerendeződik, egyensúlyérzékük, ritmusérzékük kifejlődik.
- Kitartóan képesek a feladatok elvégzésére: futás, járás, egyensúlyozás, irányváltoztatás, téri tájékozódás, térben való mozgás, eszközös játékok, ugrás, mászás, kúszás.
- Játékos és versenyhelyzetekben megfelelő akarattal, fantáziával, kreativitással, önálló szervezéssel vannak jelen.
- Figyelmük, gondolkodásuk, emlékezőképességük, ötletességük megfelelő szintű.

5.4. A mese-vers, dramatikus játék

Helye a nevelés folyamatában

Az óvodai nevelésnek fontos területe az esztétikai élménynyújtás.

A mese, a vers része az óvodai élet minden percét átfogó anyanyelvi nevelésnek. Helye és ideje van mindig a nap folyamán, ha igény és lehetőség van rá.

Az irodalmi művek emberi kapcsolatokra tanítanak, többnyire követendő erkölcsi tartalmuk van, belső indulati élményeket közvetítenek. Közége a nyelv, ezért lényeges, hogy nyelvvileg tiszta, esztétikailag értékes mesét, verset halljanak a gyermekek.

Az irodalmi művek szókészlete, a mesék fordulatai, átélése ösztönzik a gyermekeket a szóbeli kifejezésre. Hozzásegítik őket szorongásaik leküzdéséhez, képzeletük erősödéséhez, önbizalmuk, "ÉN"-képük alakulásához.

A cselekmény követése, felidézése hat logikus gondolkodásukra, emlékezetüket fejlesztik.

Célja:

A gyermekek érzelmi, erkölcsi és értelmi fejlődésének segítése, pozitív személyiségjegyeinek alakítása a mese csodáival, a versek zeneiségével, hangulatával.

Feladata:

- a gyermekek irodalomhoz fűződő pozitív viszonyának kialakítása
- az irodalmi anyag igényes összeállítása
- az élménynyújtás, átélés feltételeinek biztosítása

A fejlesztés tartalma:

Az irodalmi anyagok *igényes* összeállítása az óvónők feladata.

A művek tartalma kapcsolható legyen évszakokhoz, jeles napokhoz, hangulati szituációhoz, a gyermekek életkorához és érdeklődéséhez.

Forrásai a magyar és a világirodalom gyermekek számára írt alkotásai, a népköltészet remekei.

A pici babák *első élményei* az ölbéli mondókákhoz, lovagoltatókhoz, altatókhoz kötődnek. Az ezekhez kapcsolódó játékos mozdulatok nagy élvezetet jelentenek a gyermeknek, *teljes érzelmi biztonságot* nyújtanak. Ez a fajta fizikai kontaktus sokat jelent a gyermek és a felnőtt érzelmi kötődésében, ezért a beszoktatás folyamán, az óvodai élet

kezdetén minél több lehetőséget teremtünk a vidám rigmusok, kiolvasók, állathívogatók stb... ismételtetésére.

A legkisebbek versanyagát népi mondókákból, rigmusokból és zenei hatású játékos versekből állítjuk össze. A nekik szánt mesék cselekménye egyszerű, ritmikusan ismétlődő ún. láncmesék, vagy rövid csattanós, érthető történetek.

Később már több szálon futó állatmesék, népmesék, dramatikus népszokások és történetek mellett helyet kapnak a magyar klasszikusok, esetenként mai mesék is. Ebben a korban névcáfólok, népi mondókák, halandzsa jellegű kiolvasók alkotják a mondókázás anyagát. Szerepet kapnak a vidám, humoros versek, klasszikusok és mai magyar költők ritmusélményt nyújtó, népköltészeti ihletésű versei.

A 3-4 éves gyermekek 10-12 mondókát, és 10-14 új mesét ismernek meg egy nevelési év alatt, s ezeket minél többször ismételtetik.

Az egyszerű állatmeséken keresztül fokozatosan szoktatjuk a gyermekeket *a mese figyelmes végighallgatására*.

A többszöri ismételtetés után először az óvónők, a nagyobb gyerekek majd a kicsik fokozatos bevonásával próbáljuk megjeleníteni az egyszerűbb történeteket.

A *dramatikus játékok*, bábozás iránti igény felkeltésében nagy szerepük van az eszközöknek. Igyekszünk olyan kellékeket használni, amelyek elősegítik a képzelet fejlődését. Ezek megtervezésében, elkészítésében a gyerekek saját ötleteik szerint vesznek részt.

A 4-5 éves gyermekek 4-5 mondókát, 5-6 rövid verset 10-14 új mesét ismernek meg. Ebben a korban már kialakul a mese, a vers szeretete. Igénylik, izgatottan várják az óvónők meséit.

Játékukban mind gyakrabban előfordulnak meseszerű elemek, mesealakok, önként báboznak, szerveznek előadást saját vagy a kisebb korosztály számára.

A szerepek elosztásánál természetessé válik az ismert mondókák, halandzsa-szerű kiolvasók használata.

Ebben a korban már saját fantáziájuk szerint báboznak, meséket találnak ki, ezeket előadják. Ehhez minél több lehetőséget, időt, helyet és eszközt biztosítunk.

Az 5-7 éves gyerekek ismételtetik az előző években tanult verseket, 15-20 új mesét ismernek meg a nevelési év folyamán. Az új művek kapcsolódnak a gyermekek élményeikhez. Figyelünk arra, hogy *ne szavaljanak kórusban*, igyekszünk *kerülni az éneklő hanglejtést*. Ügyelünk a szavak gondos, tiszta ejtésére, az értelemszerű hangsúlyozásra (kivétel a ritmikus versek).

Ebben a korban - főleg a délutáni pihenés alatt - folytatásos mesét is olvasunk a gyermekeknek.

Többször adunk próbálkozási alkalmakat a mese önálló befejezésére, mesék kitalálására.

Ösztönözzük őket, hogy a mese cselekményét *mozgással, arcjátékkal* is fejezzék ki. A gyerekek szeretik *rajzban is* megjeleníteni vers és meseélményeiket, ehhez a megfelelő feltételeket biztosítjuk számukra..

A *nyelvi képességek fejlesztésének* leghatásosabb eszközei a vers, a mese, a dramatizálás és a bábozás.

Fejleszti a tiszta beszédészlelést és beszédértést, a helyes artikulációt.

Sok új fogalmat megismerhetnek, a dramatikus játékokban szabadon kiélhetik belső indulataikat. A dramatikus helyzetek lehetőséget adnak a társalgási kedv fokozására, önálló versmondásra.

A fejlődés várható jellemzői az óvodáskor végén

- a gyermekek szívesen ismételtetik a verseket, rigmusokat.

- várják, igénylik a mesehallgatást.
- szívesen mesélnek, báboznak, dramatizálnak a kisebbeknek és a maguk szórakoztatására is. Megjegyeznek 10-12 mondókát, 6-8 rövid verset és 15-20 mese történetét.
- tudnak meséket, történeteket kitalálni, eljátszani.
- van kedvelt mesehősük, a mesefordulatok megjelennek játékaikban.
- szeretik a könyveket, vigyáznak rájuk, tudnak a képek alapján történetet logikusan felépíteni.

5.5. Az ének-zene, dalos játékok

Helye a nevelés folyamatában

Az óvodai zenei nevelés fogékonnyá teszi a gyerekeket a szép befogadására, formálja ízlésüket, esztétikai érzéküket, emberi magatartásukat. Megszeretteti az éneklést, az énekes játékokat, szoktatja őket a szép tiszta éneklésre.

Fejleszti a gyerekek zenei hallását, ritmusérzékét, zenei emlékezetét, játékos kedvét, mozgáskultúráját, közösségi kapcsolatait.

Elsősorban az érzelmekre hat, de fejleszti az értelmi képességeket is.

Az óvodai ének-zenei nevelés szorosan kapcsolódik más nevelési területekhez, az évszakokhoz, népszokásokhoz, mozgáshoz stb...

Célja:

- a közös éneklés, közös dalos játék örömeinek átélése, ezen keresztül
- a gyermek zenei ízlésének, esztétikai fogékonyságának formálása.

Feladata:

- A zenei nevelés alapvető feltételeinek megteremtése
- Igényes zenei anyag összeállítása (népzenei gyűjtemények)
- A gyermekek zenei érdeklődésének felkeltése, élménynyújtás
- Képességfejlesztés: hallás, éneklési készség, ritmusérzék, harmonikus szép mozgás kialakítása

A fejlesztés tartalma:

A zenei nevelés lehetőségeit az egész nap folyamán igyekszünk kihasználni, a gyermekek óvodába lépésének pillanatától az eltávozásig.

Sokat énekelünk, dúdolgatunk a gyermekek között hangulatkeltés, a gyermekek érzelmi állapotának megtartása vagy éppen megváltoztatása céljából.

Biztosítjuk a megfelelő teret, eszközöket a sikeres zenei neveléshez (fejdíszek, szoknyák, mellények, botok, ritmushangszerek stb.).

Az énekelgető óvónő *érzelmileg* hat a gyermekekre, akik örülnek a közös játéknak, kedvet kapnak, utánozzák és maguk is énekelgetni kezdenek.

Zenei élményeket szereznek a gyerekek játék közben, spontán, kötetlen vagy kötött keretű, szervezett foglalkozásokon egyéni érdeklődésük alapján .

A fejlesztés tartalma *a korosztálynak megfelelő* mondókákból, dalanyagból, mozgásos játékokból, zenehallgatási anyagból áll. Ehhez kapcsolhatók a hangutánzó játékok, egyszerű játékos mozgások, táncos jellegű mozdulatok, a mozgásimprovizáció zenére.

Az óvónő feladata, hogy biztosítsa a zenei nevelés minden formájának feltételeit. Lehetővé tesszük, hogy a gyermekek a nap bármely szakában próbálkozhassanak zenei tevékenységekkel, ezeket a lehetőségeket felhasználjuk az egyéni fejlesztésben. Segítjük minden gyermek önállóságát, kreativitását, képzeletének fejlődését. Arra törekszünk, hogy a szerepcserés játékoknál lehetőleg minden gyerek kerüljön sorra. Gyűjteményünkben külön a lányok, külön a fiúk részére szervezhető játék is található. A készségfejlesztő feladatok egymásra épülnek és mindaddig felszínen maradnak, amíg ezt az egyes gyermekek készségszintje megkívánja.

A zenei képességek fejlesztésének területei:

- Éneklési készség (tisztá éneklés, a gyermekhang ápolása és fejlesztése, megfelelő hangmagasság és hangterjedelem)
- A zenei hallás fejlesztése (magas és mély, halk-hangos különbsége, hangszínek felismerése, a belső hallás fejlesztése)
- A ritmusérzék fejlesztése (az egyenletes lüktetés és ritmus, ezek összekapcsolása, a tempóérzékelés, a mozgáskultúra, a tánc, gyermekhangszerek→olvasás előkészítése)
- A zenei formaérzék fejlesztése (motívumhangsúly kiemelése mozgással, dallammotívumok, ritmusmotívumok)
- Zenei alkotókészség fejlesztése (játékos,énekes történetek, beszélgetések, szabad muzsikálás stb)
- A zene hallgatására nevelés (élményújítás, pozitív érzelmek kísérik)

Hagyományápoló programunkban fokozottan építünk a népi gyermekjátékokra, dalokra, mondókákra, és a népszokásokból adódó egyéb zenei anyagra.

A 3-4 éves gyermekek megismernek 6-8 mondókát, ölbéli játékot és 10-15 mozgással kísért énekes játékot. A rövid mondókák, dalok 2/4 üteműek, amelyekben negyed és páros nyolcad ritmusok találhatóak. Az egyenletes lüktetést játékos mozdulatokkal kísérik .

A mindennapok során különböző tevékenységekhez gyakran kapcsolunk zenei kiegészítést.

A nagyobb, fejlettebb gyermekek 6-8 motívumból álló énekes játékokat, mūdaloikat énekelgetnek. A 4-5 új mondóka és a 12-15 új gyermekdal megismerése mellett ismételtetik a kisebb korokban tanultakat. Az énekes játékok közül már a nehezebbek is választhatók (szerepcserés, párválasztó, sorgyarapító játékok).

Igyekszünk elérni, hogy minél gyakrabban énekelgessenek egyénileg, vagy kisebb csoportokban halkabban-hangosabban, magasabban, mélyebben. A dallamvonalat próbálják a levegőben megrajzolni. Használjanak többféle ritmuseszközt, barkácsoljanak, találjanak ki ritmushangszereket.

Az 5-7 éves gyermekek megismernek 4-7 új mondókát 15-18 új énekes játékot és 3-4 alkalomhoz illő mūdalt.

A dalok hangkészletére a félhang nélküli ötfokúság jellemző, megjelennek már a szünet, triola, szinkópa ritmusjelek is.

A legnagyobb gyerekeknél a szabályhoz való alkalmazkodás már megengedi a bonyolultabb párcserés, kapus, hidas, kétkörös, páros, sorgyarapító,- fogyó játékok választását. Ezek képezik ennek a korosztálynak a néptáncát is, melyeket egyszerű - a felnőtt táncok lépéseiből átvett - utánzással variálunk.

Ebben a korban a gyermekek egyre többet énekelnek egyénileg, a halk-hangos, a magas-mély fogalmak mellett próbálkoznak a tempóváltoztatással, dallambújtatással,

hangszínfelismeréssel. Megkülönböztetik az egyenletes lüktetést és a ritmust. Tovább ismerkednek a *hangszerekkel* (metallofon).

A helyi Pászti Miklós Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (PMAMI) létének köszönhetően gyakori a hangverseny-élményük, ill. a különböző hangszerekkel való közvetlen találkozásuk is.

A zenei nevelés kötetlen és kötött formában történik. A képességfejlesztő játékokat mikrocsoportos munkaformában szervezzük (vegyes csoportban), így az egyéni képességeket jobban figyelemmel tudjuk kísérni, eredményesebben tudjuk fejleszteni.

A zenehallgatást hangulati elemként kapcsoljuk a gyermek számára kedvelt tevékenységekhez, élményekhez.

A fejlődés várható eredménye az óvodáskor végén

- A gyerekek élvezettel játszanak, maguk is szívesen kezdeményeznek énekes játékokat
- A gyermekek gátlások nélkül tudnak, szeretnek egyedül énekelni
- Élőzenét, népdalokat, műdalokat figyelmesen meghallgatnak, örömet jelent számukra a zene
- Érzik a zenei motívumok hosszát, azt mozgásban és térben szemléltetik.
- Megkülönböztetik a zenei fogalompárokat.
- Tudnak ritmust, mozgást, dallamot rögtönözni.
- Érzik az egyenletes lüktetést, a dalok ritmusát.
- Egyszerű dallammotívumokat tisztán énekelnek vissza.
- Ismerik az egyszerű táncos mozgások elemeit (dobbantás, koppantás, páros forgás, stb.)

5.6. Rajzolás-mintázás, vizuális nevelés

Helye a nevelés folyamatában

A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézimunka különböző fajtái, valamint a műalkotásokkal való ismerkedés fontos eszközei a gyermeki személyiségfejlődésének. A vizualitás a kisgyermek legfontosabb kifejezőeszköze a világ felé.

A látás-befogadás, a látás-kifejezés, ábrázolás során fejlődnek értelmi képességeik, vizuális érzékelésük, észlelési-émlékezeti képességeik, kézügyességük, fantáziájuk, alkotóképességük és esztétikai érzékenységük.

Célja:

- A gyermekek élmény és fantáziavilágának képi, szabad önkifejezése.
- A gyermekek tér-forma-szín képzetének gazdagítása, esztétikai érzékenységük, szép iránti nyitottságuk, igényességük alakítása.

Feladata:

- az alkotó tevékenység feltételeinek biztosítása:
- tapasztalat, élmény, lehetőség, eszközök
- technikai ismeretek elsajátítása.
- a látó, érzékelő rendszer, keresztcsatornák, térlátás, testséma, a nagy-és kis mozgások fejlesztése,
- a finommotoros mozgás, a színészlelés fejlesztése.

A fejlesztés tartalma:

A gyermekek az őket környezetükből érő spontán vizuális ingerek és a szervezett foglalkozások hatására, egyaránt fejlődnek, tapasztalatokkal gazdagodnak.

A világról alkotott *benyomásaikat* ábrázoló *tevékenységükben is megjelenítik*. Ha figyelemmel kísérjük a gyermekek vizuális fejlődését, sok információt gyűjthetünk személyiségükről, érzelmvilágukról, ismereteikről.

Az óvodai élet korai szakaszában az ábrázoló tevékenység szervesen beépül a játékba. A megfelelő hely és a gyermekek által elérhető, bármikor elővehető eszközök minden csoportban változatos tevékenységekre adnak lehetőséget.

Ha szükséges, a csoportszoba átrendezhető, hogy az asztalnál kényelmes és elegendő helye legyen minden kedvet érző gyermeknek. Az eszközökhöz kapcsolódó technikai ismeretek elsajátítása, a velük való ismerkedés csoportosan vagy egyénileg történik, a fejlesztés feltétlenül egyénre szabott.

Fontos, hogy felkeltsük a gyermek *érdeklődését* a különféle technikák iránt, hogy a gyermek még a gyakorlás időszakában megkedvelje az adott tevékenységet.

A természet és a hagyomány gazdag választékot biztosít a rajzolás, festés stb... gyakorlására.

Az alkotó tevékenységhez szabad légkör szükséges. Ezért különösen fontosnak tartjuk a jókedvű, családias hangulatot, hogy a gyermekek szívesen kapcsolódjanak be a munkába, élvezzék az alkotás örömét.

A 3-4 évesek játszva ismerkednek az anyagokkal, eszközökkel, a technikai kivitelezés módjaival. Biztosítjuk képalakító lehetőségeiket: firkálás, foltfestés, ábrázolás zsírkrétával, papírragasztással, anyagba-homokba karcollással stb.

Kedvelt plasztikai játékok a gyurmázás, agyagozás. A legkisebbek is szívesen tapasztalják meg építő játékok során a különböző tárgyak formáját, alakját, színét. Fontos, hogy ebben a korban játékidőben is sokat ábrázolhassanak kedvük szerint, lehetőleg nagy felületre, vastag ceruzával, zsírkrétával, ecsettel. Gondoskodunk elegendő eszközről, természetes anyagokról. Igyekszünk elérni, hogy ne ragadjanak le egy technikánál, változatos színeket használjanak.

A 4-5 évesek ábrázoló tevékenységét tovább gazdagítjuk, bővítjük.

A képalakító tevékenységet élményeikhez kötött témajavaslatokkal, mutatós technikák megismertetésével segítjük (varrás, tépés, hajtogatás). Megjelenik a rajzokban az emberábrázolás, a környezet saját elképzelés alapján történő megjelenítése. Többféle eszközt használnak munkáik finomabb kidolgozásához. Ceruzafogásuk, mozdulataik irányítottabbak, biztosabbak. Sokfajta anyagból, természetből komponálnak képeket.

Plasztikai munkáik során már tagolják a formákat. Figyelnek a részletek kidolgozására, többféle anyagot használnak fel a térbeli tárgyak készítéséhez.

Az építés során már próbálkoznak az aprólékosabb kidolgozással, variálják, átrendezik a teret. A gyerekeket rászoktatjuk az eszközök előkészítésére, tisztántartására, elrakására.

Az 5-7 éves gyermekek a képalakító alkotás során már többször készítenek közös kompozíciót. Egyre önállóbban alkotnak, munkáikban megjelenik a térábrázolás, ritmikus sorakoztatás, a díszítés. Jellemző a színek finom variálása.

A technikai eszköztárban megjelennek az újabb technikák (mozaik, kollázsok, lenyomatok). A saját élményekhez kapcsolt témákban szerepelnek a mesék, játékok, ünnepek eseményábrázolásai is. Munkáikban egyéni módon jelenítik meg a színeket, formákat, egyre inkább kitöltik a teret.

Plasztikai munkáikban is megjelenik a többalakos kompozíció, pl. mesejelenet formájában. Különböző technikákkal ajándékot készítenek, átéli az ajándékozás örömeit.

Szívesen próbálkoznak játékok, kellékek, jelmezek készítésével: közösen gyűjtünk ehhez különböző anyagokat. Bátorítjuk őket, hogy saját ötleteiket megvalósítsák: tervezői, lehetőség szerint kivitelezői is legyenek a környezetalakító, díszítő munkának.

Lehetővé tesszük, hogy önállóan kezeljék az ábrázolás, kézimunka anyagait, eszközeit.

Az 5-7 éves gyerekek kitartása már lehetővé teszi több napon át tartó tevékenység szervezését is.

Az ünnepi előkészületek során megismerkednek különböző, a jeles napokhoz kapcsolódó szokással, eljárással (adventi koszorú, mézeskalács díszítése, írókázás, virágkötés, virágkompozíciók készítése stb.), ezeket egyéni érdeklődésüknek megfelelően kipróbálhatják, gyakorolhatják.

A fejlődés várható eredménye az óvodáskor végére

- képalakításban egyéni módon jelenítik meg élményeiket, vágyaikat
- alkotásaikra jellemző -a már részleteket is tartalmazó- formagazdaság, a színek variálása.
- örülnek egyéni és közös kompozícióiknak
- plasztikai munkáikban érvényesül fantáziájuk, ízlésviláguk
- téralakításban, építésben közösen vesznek részt
- észreveszik a szépet, tudnak gyönyörködni benne
- önállóan és csoportosan is készítenek játékokat, ajándékokat, kellékeket

5.7. A munka

Helye a nevelés folyamatában

A személyiségfejlesztés egyik sajátos eszköze a munka és a munka jellegű játékos tevékenység.

A munka végzése közben megfigyeléseket végeznek, tapasztalatokat, ismereteket szereznek. Megtanulják a legszükségesebb eszközök, szerszámok célszerű használatát, ismerkednek a munkaszervezés folyamataival.

Munkavégzés során alakul kötelességtudatuk, felelősségtudatuk, erősödik kezdeményezőkézségük, fejlődik együttműködési képességük.

Az óvodában a munka elsősorban közösségért végzett tevékenység, közben alakulnak a gyermekek közötti társas kapcsolatok. Lehetővé válik általa a kitartás, a felelősségérzet, a kötelességteljesítés gyakorlása, az önértékelés és a közösségi értékelés alakulása.

Elősegíti a gyermekekben a munka játéktól eltérő jegyeinek megkülönböztetését, ízlésformáló hatásával fejleszti esztétikai alkotóképességüket.

Célja:

- A gyermekek egész személyiségének alakítása, olyan érzelmek, készségek és képességek fejlesztése, melyek pozitívan befolyásolják közösségi kapcsolataikat, kötelességtudatukat.

Feladata:

- a feltételek biztosítása
- a munkához való pozitív viszony kialakítása

A fejlesztés tartalma:

Az óvodás korosztály munkajellegű tevékenysége *a játékból bontakozik* ki, elsősorban önmagukért, majd - bizonyos fejlődési fok elérése után- a közösségért végzik. Kezdetben az óvónő segítségével, később egyre önállóbban, öntevékenyen.

Az óvónő mindegyik munkafajtánál *mintát ad* az eszközök, fogások, s azok sorrendiségének megismeréséhez. Úgy segítünk a gyermekeknek, hogy minél többször át tudják élni a munka örömét, a célért vállalt erőfeszítés szépségét, nehézségét

Munkafajták - munka jellegű tevékenységek

1. *Önkiszolgálás:* - a gyermekek az első naptól kezdve, eleinte óvónői segítséggel látják el az önmagukkal kapcsolatos egészségügyi teendőket (terítés stb.) Az önkiszolgálás során megtanulják azokat a munkafogásokat, melyek kiválóan előkészítik a közösségért végzett tevékenységeket.
2. *Mindennapi élettel kapcsolatos munkák:*
terítés, törölgetés, söprögetés, teremrendezés, naposság.
3. *Évszakhoz, jeles napokhoz, ünnepekhez kapcsolódó alkalmasszerű munkák:*
kerti munka, udvarrendezés, levelek összegyűjtése,
rendrakás ábrázoló tevékenység után,
cipőtisztítás Mikulásra,
nagytakarítás, dekoráció kicserélése ünnepek előtt,
játékeszközök, babaruhák, könyvek javítása
segítés a felnőtteknek

A fejlődés várható jellemzői az óvodáskor végén

- a gyermekek szeretnek közösen dolgozni
- örülnek, ha a kötelességüket teljesítették
- önállóan, pontosan és igényesen ellátják a naposi, s egyéb, másokért végzett feladataikat
- szívesen vállalkoznak egyéni megbízatások teljesítésére
- önként, örömmel segítenek a kisebbeknek
- szeretnek tenni környezetük rendjéért, élvezik munkájuk eredményét

5.8. A tevékenységeken keresztül megvalósuló tanulás

Helye a nevelési folyamatában

A gyermekeknek mozgásuk és beszédük fejlődésével, énképük kialakulásával egyidőben lesz egyre elmélyültebb a gondolkodásuk és egyre gazdagabbak az ismereteik.

Megismerik környezetüket, megtanulják, hogyan viszonyítsák önmagukat a tárgyakhoz, társaikhoz. Mozgás közben észlelik és érzékelik a valóságot, gondolkodásuk fejlődése egyre bonyolultabb viszonyítások elvégzésére teszi őket képessé. Egyre több ismeretet dolgoznak fel és jegyeznek meg, bevésve emlékezetükbe tudásukat.

Óvodáskorban a tanulás nevelésközpontú, a gyermekek a gyakorlatban ismerkednek az őket körülvevő környezettel.

A tanulási folyamat alapját az érzékelés, észlelés útján szerzett tapasztalat képezi. A gyerekek tevékenysége során különböző képességeik fejlődnek (a cselekvés képességei, kognitív vagy megismerő képesség, gondolkodási képesség). A tanulás, illetve az óvodai nevelés során minden hatás komplex, a részeken keresztül az egész személyiségre hat.

Programunk személyiségközpontú, képességfejlesztő, ezért olyan tanulási, szervezeti formát alkalmazunk, amelyben mindez megvalósulhat.

Célja:

- Sokoldalú cselekedtetés (tevékenység) közben fejleszteni a gyermekek értelmi képességeit,
- A tanulóhoz való pozitív viszony kialakításával iskolai életmódra való előkészítés

Feladata:

- a tanulás feltételeinek megteremtése,
- a tanulás folyamatának megtervezése és megszervezése
- a tanulás irányítása

A fejlesztés tartalma

A tanulás alapfeltétele az előítélet-mentes, szeretetteljes légkör, melyben tiszteletben tartjuk az elmélyülten játszó gyermek szándékát és döntési jogát. 5 éves korig fokozatosan alakítjuk ki a gyermekek igényét a kötöttebb, rendszeres tevékenységekre.

A tanulási tevékenységet játékidőben, megfelelő helyen, naponta megközelítőleg azonos időben szervezzük. A tanulási folyamatban kialakítjuk a szükséges munkafegyelmet, az önálló feladatvégzést, segítjük és halk beszédre, esetenként türelmes várakozásra szoktatjuk a gyermekeket.

A 3 - 4 évesek kötetlen, alkalmoszerű tevékenységekben szerzik meg azokat az ismereteket, képességeket, amelyek a kötött foglalkozások feladatainak a megoldására képessé teszi őket.

Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek tevékenységenként, fejlesztési feladatonként naponta egyszer valamelyik formában részt vegyenek.

Az 5-7 éves gyerekek számára kötelező ezen kívül napi egy foglalkozás szervezése.

Követelménynek tarjuk, hogy feladataikat befejezzék - az önfegyelemre épülő szándékos figyelem, kitartás, feladattudat, feladattartás erősítése érdekében.

A szervezett tanulás formái:

kötelező:	mozgás-testnevelés (3-7 éves korosztály) ének-zene, környezet, rajz-mintázás (5-7 évesek)
közvetve kötelező:	mese-vers, dramatikus játék
kötetlen:	környezet, ének-zene, rajz-mintázás (3-4 évesek)

A szervezett tanulás időkeretei:

A 3-4 évesek napi szervezett tanulási időkerete:	maximum 35'
A 4-5 évesek	maximum 45'
Az 5-6-7 évesek	maximum 65'

Tervezésünkben a környezetismeret és a néphagyomány adja az élményeken, tapasztalatszerzésen alapuló tanulási folyamat gerincét. Hónaponként számba vesszük a várható környezeti változásokat, az ehhez kapcsolódó jeles napokat, szokásokat, ezek befolyásolják a tervezés témaválasztását.

Az óvodai nevelés ideje alatt a gyermekek évente megtapasztalhatják ugyanazt az eseményt, így egyre magasabb szintű ismeretekre tesznek szert (egyéni fejlesztés).

Az éves nevelési tanulási tervben megfogalmazottakat heti terv szerint valósítjuk meg A konkrét hetirendet minden csoport év elején készíti el.

A heti beosztások összeállításánál figyelembe vesszük a gyermekcsoport igényeit, az óvoda szemléltető és foglalkozási eszközeinek ésszerű, praktikus kihasználását.

Helyi kiadványokkal (ismeretterjesztő és felmérő füzetekkel, az óvodás emlékeket őrző könyvecskével) segítjük a gyermekek személyiségének pozitív alakulását, a szülőföldhöz való érzelmi kötődés megalapozását.

6. Az óvoda kapcsolatai

6.1. A család és az óvoda kapcsolata

Célja:

- a szülői ház és az intézmény közös munkájának elősegítése a gyermekek harmonikus fejlődése érdekében.

Tartalma:

Szülői értekezletek:

- Az új gyermekek és szülei részére: ismerkedés, tájékoztatás, az óvoda bemutatása, beszoktatás megbeszélése, jelek kiválasztása
- Tanévi megbeszélések: a folyó tanév céljairól, feladatairól, várható eseményeiről, ill. tanév végén ezek értékeléséről (kötelező a tanév eleji értekezlet)
- Az iskolai beíratást megelőző szülői konzultációk (értekezlet vagy fogadóóra formájában)
- Időpontjáról a szülőket, esetleg más érintett személyeket 5 nappal előbb értesítjük.

A fogadóórák elsősorban az egyéni problémák megbeszélését szolgálják.

A nyílt nap bepillantást enged az óvoda mindennapjaiba, az ezt követő konzultáció egyéni és közös gondolatok megvitatását is lehetővé teszi.

A munkadélutánok segítik az óvoda szemléltető- és játékkészletének gazdagítását, a szülők és az óvoda közötti kapcsolat mélyítését.

Szülők közössége

A szülői közösségről a közoktatási tv. 59. -61.§. rendelkezik.

- A szülők közösségét egyetértési jog illeti meg minden, számukra anyagi teherrel járó feladat elhatározásában, a kirándulások szervezésében, valamint a szolgáltatások meghatározásában.
- Véleményezi az intézmény házirendjét, a pedagógiai programot, dönt saját szervezeti és működési rendjéről, tisztségviselőinek megválasztásáról.
- A szülők képviselői (csoportonként 1-1 fő) véleményeiket, állásfoglalásaikat, javaslataikat az SZK elnök, vagy a csoportvezető óvónő útján juttatják el az óvoda vezetőjéhez.

6.2. Az óvoda és az iskola kapcsolata:

Célja:

- az intézmények munkájának összehangolása, a problémamentes, fokozatos, lassú átmenet érdekében

Tartalma:

- A tanévnyitón a gyermekek óvónőjük kíséretében vesznek részt, a leendő elsősök rövid műsort adnak.
- Látogatás az iskolai ŐSZ ünnepre
- A tanító néni is ismerkednek leendő tanítványaikkal az óvodában
- Szülői értekezlet az iskolában: a beíratás előtt a leendő elsős tanítók bemutatkozása, az iskola bemutatása

- Óvodai szakvélemények elkészítése
- A nagycsoportosok látogatása az 1. osztályban, ismerkedés az iskolai környezettel, ízelítő az órai munkából, közös játék a régi kedves ismerősökkel
- Tanítók meghívása az óvodai nyílt napra és az évfázóra
- Tapasztalatcsere, visszajelzés az elsősök beilleszkedéséről

6.3. Kapcsolat a szakmai szervezetekkel

- Az Országos Pedagógiai Szolgáltató Intézettel, az országos óvónői szakmai szervezetekkel - elsősorban a szakmai hírlevélen, továbbképzéseken keresztül - folyamatos a kapcsolatunk.
- Szükség esetén (pl. a beiskolázás zavartalan lebonyolítása érdekében, vagy egy-egy gyermekkel kapcsolatos nevelési problémával) a Budaörsi Nevelési Tanácsadó helyben alkalmazott pszichológusához fordulunk segítségért.
- Az átlagtól eltérő, sérült gyermekeket a Pest Megyei Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői Bizottsághoz, illetve az ugyanitt működő Korai Fejlesztő Központba küldjük tanácsadásra.

6.4. Egyéb kapcsolatok

- *Önkormányzatunk* folyamatosan figyelemmel kíséri az óvodában folyó munkát, a képviselő- testületnek évenként beszámolunk nevelési eredményeinkről. Az óvodavezető havonta részt vesz az Oktatási Bizottság, a Képviselő-testület ülésén, illetve az intézményvezetői megbeszélésen.
- *A Polgármesteri Hivatal* pénzügyi és gyámügyi csoportjával közvetlen munkakapcsolatot tartunk fenn. A gyerekek szüleikkel, vagy óvodás csoportjukkal közösen részt vesznek a *Faluház* által az óvodás gyermekek részére szervezett előadásokon, egy - egy kiállításon.
- Az óvónő szakértelmével segíti a közművelődési intézményben folyó munkát, esetenként bekapcsolódik a speciális programok megszervezésébe.
- *A Pászti Miklós Alapfokú Művészeti Iskolával* minden intézményünknek folyamatos és jó a kapcsolata. A Művészeti Iskola tanárai évente több rendezvényt szerveznek az óvodás korosztály számára (hangszeres bemutató, hangversenyek, bábelőadások, találkozók).
- Szakmai segítségüket kérjük hangszervásárlásnál, az óvónők szakmai továbbképzéséhez, a művészeti nevelés hatékonyságának emeléséhez, az óvónők hangszeres képzéséhez (gitár, citera).
- *A Német Nemzetiségi Kisebbségi Önkormányzattal* folyamatos munkakapcsolatot alakítunk ki a nemzetiségi óvodai nevelés területén.
- *A helyi közművelődési és civil szervezetek, vállalkozók, egyházak* az aktuális feladatoknak megfelelően közreműködnek az óvoda életében.

7. Sajátos feladatok, speciális szolgáltatások

7.1. Gyermekvédelem

- A család elsődleges joga és kötelessége a kisgyermek egészséges fejlődésének biztosítása.
- Az óvoda - a családdal együttműködve - kiegészítő szerepet tölt be.

Célja:

- A gyermeki személyiség különleges védelme
- A gyermekvédelmi tevékenység kutatja és feltárja mindazokat a tényezőket és okokat, melyek a gyermek fejlődését elősegítik.

Tartalma:

- A gyermekek óvodai jelentkezése után kapcsolatfelvétel a *védőnővel*, a veszélyeztetett helyzetű, SNI, HH, HHH gyermekek felvételéhez.
- Szükség esetén konzultáció a *gyermekorvossal* a külön ellátásra, védelemre szoruló kicsik esetében.
- Családlátogatás az érintett gyerekek otthonában.
- Kapcsolat felvétele és egyeztetése a *Gyermekjóléti és Családvédelmi Szolgálattal*
- Nagycsoportos gyermekek esetében konzultáció az *óvónő, a fejlesztő pedagógus és a logopédus* között annak eldöntésére, hogy szükséges-e a Nevelési Tanácsadó vizsgálatát kérni, esetleg ki szorul *pszichológus, vagy egyéb szakember* segítségére
- A gyermekorvossal, pszichológussal folyamatos kapcsolattartás
- Az óvónők jelzései alapján -az óvodavezetővel egyeztetve- az anyagilag nehéz helyzetben lévő gyermekek részére étkezési támogatást, térítésmentes étk. lehetőséget kérni
- Szükség szerint környezettanulmány készítése (írásban), ha kell, gyámhatósági intézkedés igénylése
- Rendszeres kapcsolat a *Polgármesteri Hivatal* illetékes előadójával, az *iskola* gyermekvédelemmel foglalkozó tanítójával, a *Nevelési Tanácsadó* és a *Korai Fejlesztő* munkatársaival.
- A gyermekvédelmi tevékenységbe a személyiségjogok megsértése nélkül indokolt esetben a *szülők képviselőjét* is be lehet vonni.

7.2. Egyéni fejlesztés (Logopédiai ellátás, fejlesztő felzárkóztatás)

Célja:

- hogy iskolakezdésre a gyermekek beszéde - alaki és tartalmi szempontból egyaránt - tiszta és érthető legyen,
- jó alapot nyújtson a biztos olvasás- és írástanuláshoz,
- az óvoda és az iskola közötti átmenet érzelmi, értelmi, akarati síkon egyaránt problémamentesen megtörténjen. .

Feladata:

A differenciált fejlesztés feladata, hogy szűrésekkel, vizsgálatokkal - az óvónők és a szülők jelzéseit is figyelembe véve –

- kiválassza a fejlesztésre szoruló gyermekeket,
- kijelölje számukra a terápiát és
- annak feladatait a megfelelő gyakorisággal el is végezze.

Tartalma:

A kitűzött cél elérése érdekében minden tankötelessé váló nagycsoportos óvodást felmérünk. Ennek során vizsgáljuk az artikulációt, a vizuomotoros koordináció szintjét, valamint a beszédészlelés- és beszédértés állapotát.

A logopédiai terápia elsősorban a feltárt hanghibák korrekciójára irányul. Kialakítjuk a hiányzó hangokat, helyessé tesszük a képzés módját. Differenciáljuk a hasonló hangzású, illetve hasonlóan képzett hangokat. Megtanítjuk észlelni a hang szóban elfoglalt helyét. A tisztán megszólaló hangokat szótagokban rögzítjük, ciklikus sorokkal, később szavakkal, majd összefüggő szövegekkel, versekkel automatizáljuk.

fejlesztő tevékenység tennivalója, hogy az év eleji felmérés során szerzett adatok alapján kiszűrje a tanulási nehézség-, tanulási zavar veszélyeztetetteket (erre utaló jegyek: az iránytévesztés, a vizuomotoros koordinációs zavar, a figyelemzavar stb.) Az ő fejlesztésüket az óvónők, a család, esetleg más szakemberek (pszichológus, fejlesztő pedagógus) bevonásával megoldja, illetve prevenciós terápia segítségével korrigálja. (Jellemzően az iskolaéretlenség miatt további 1 évig az óvodában maradt gyermekek esetében, Kt. 6.§.2.bek.)

Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermekekre.

A 3-4 éves gyermekek közül az óvónők, az Eü. Szolgálat, vagy a szülők jelzései alapján kerülnek fejlesztő foglalkozásra..

Súlyos probléma esetén a gyermeket tovább irányítjuk a Beszédhibások Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottságához.

A kevésbé súlyos beszédhibával küzdők előjegyzésre kerülnek az óvodai logopédiai ellátásra, és a csoportok üresedésekor kerülnek az ellátás rendszerébe.

A logopédiai foglalkozások eszközei:

1. A felmérés eszközei

- az artikulációt vizsgáló szósor
- a vizuomotoros koordinációt vizsgáló Bender - A teszt
- a pszichikus fejlettséget vizsgáló GOODENOUGHT- teszt az ORMAY-féle módosítással kiegészítve
- a beszédészlelést és beszédmegértést vizsgáló GMP teszt
- a tanulási nehézséget előrejelző DPT - és SINDELAR teszt
- a gyermek szókincsének terjedelmét vizsgáló PEABODY – teszt
- GOH haláásvizsgáló készülék

2. A terápia eszközei

- tükör
- hanggyakorló szógyűjtemény
- hangdifferenciáló képek és feladatlapok
- fejlesztő játékok, kártyák
- gyermekversek, mondókák a hangok automatizálásához
- füzet az otthoni gyakorlóanyag rögzítésére

A fejlesztő foglalkozások eszközei

- Felmérő lapok, különféle készség-és képességfejlesztő játékok, mozgásfejlesztő tornaszerek 4-5 éves gyermekek részére
- Miből lesz a cserebogár? fejlettségmérőfüzet

(területei : szociális érettség, finommotoros koordináció, mozgásfejltség, nyelvi kifejezőképesség, értelmi fejlettség, testséma ,térs tájékozódás és mozgás képességének szintje, valamint a gondolkodás fejlettségi szintje a játék során)

7.3. Orvosi vizsgálatok

Célja:

- az óvodába járó gyermekek testi és lelki egészségvédelme

Tartalma:

Gyermekorvosi, védőnői vizsgálat szükség esetén az intézményekben

Az óvodák orvosa:	Dr. Juhász Zsuzsanna	Vadvirág és Pitypang Óvoda
	Dr.Száray Eszter	Csicsergő, Meserét és Legóvár Óvoda
Védőnő:	Reichembach Györgyné	Vadvirág Óvoda
	Orosz Ágnes	Pitypang és Legóvár Óvoda
	Simonné Somkert Judit	Csicsergő Óvoda
	Kovács Nóra	Meserét Óvoda

Fogorvosi vizsgálat, vagy ismeretterjesztés évenként

Ortopédiai szűrés az óvodában alapítványi közreműködéssel történik.

A konkrét feladatokat a megbízási szerződés tartalmazza.

7.4. Szolgáltatások

1. A törvény értelmében az óvoda teljes nyitvatartási ideje alatt a tevékenységeket óvodapedagógus irányítja, ezért óvodánkban nem szervezünk külön foglalkozásokat.
2. Óvodáinkban az oktatási tv. szellemében biztosítjuk a katolikus és református hittan oktatását.

8. Az ellenőrzés, értékelés rendszere

A program bevezetésének időpontja valamennyi csoportban 1999. szeptember 1.

A minőségi munkáért a nevelőtestület, a megvalósítás ellenőrzéséért az óvodavezető felelős.

Célja:

- folyamatos ellenőrzéssel, elemzéssel és értékeléssel segíteni az óvónőket a program sikeres megvalósításában

Feladata:

- óvodai életünk tervszerű, tudatos megfigyelése, a hiányosságok feltárása, segítségnyújtás a korrigáláshoz
- tapasztalatcserék szervezése
- a nevelési program és annak gyakorlati megvalósításának összehasonlító elemzése
- az ellenőrzés pozitív hatása jelenjen meg a dolgozók további munkájában

Az ellenőrzést, értékelést segítő *dokumentumok:*

a.) az óvodavezető pedagógiai, működési terve (éves terv)

tervezési idő: 1 év

A nevelőtestület javaslatai alapján a program megvalósításából adódó aktuális feladatok meghatározása

b.) A gyermekcsoportok nevelési-fejlesztési terve

tervezési időkeret: 1 év, 1-6 hónap

Tartalmazza a csoportok szokás-szabályrendszerét, nevelési és szervezési feladatait, tématervét

c.) A gyermek fejlődésének, fejlesztésének dokumentumai tartalmazzák a gyermek

- részletes anamnézisést, a szülők által kitöltött adatlapot
- a gyermekkel kapcsolatos megfigyeléseket, fejlettségi szintjét
- az egyéni fejlesztés területeit, a nevelési eljárások, módszerek hatását, az óvónői célkitűzéseket, feladatokat
- a szociometriai és egyéb felmérések anyagát, az irányított beszélgetések eredményét, az ezekből adódó feladatokat
- a családlátogatás, a fogadóórák tapasztalatait, a szülők véleményét
- a logopédus, gyermekorvos, pszichológus és egyéb szakember véleményét

A csoportban dolgozó óvónők a logopédussal és fejlesztőpedagógussal együtt nyomon követik, elemzik, értékelik a gyermekek fejlődésével kapcsolatos feladatokat.

A helyi program ellenőrzését és értékelését 3 ciklusban tervezzük:

1. A program bevezetése előtt:

- helyzetelemzés
- önmeghatározás
- szülői vélemény

2. A bevezetés közben:

- a folyamatos ellenőrzés során összegyűlt tapasztalatok elemzése, értékelése
- a gyermekek fejlődésének jellemzői a dokumentumelemzés és feltételek tükrében

3. A program három éves időszakára tervezett elképzelések eredményvizsgálata

- A 2. és további ciklusainak ellenőrzését, elemzését és értékelését, az alapprogrammal való kapcsolatot a nevelőtestületi tagok végzik az óvodavezető irányításával.

A program módosítására lehetőség van, ha azt a programelemzés és értékelés alátámasztja.

Az erre vonatkozó előterjesztést írásba kell foglalni.

A módosítást az óvoda nevelőtestületének egyhangúlag kell elfogadnia.

Az óvónők és dajkák munkáját az éves munkatervben rögzített szempontok alapján az óvodavezető, a helyettesek és a munkaközösségvezető ellenőrzik.

9. Záradék a program 1999. évi bevezetéséhez

1.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Szülői Közössége*.
Biatorbágy, 1999 május 7.

Bálinger Ferencné sk.
1.épület

Zsolyomi Ibolya sk.
2.épület

Bordács Erika sk
3.épület

2.

A programot *elfogadta* a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Nevelőtestülete*.
Biatorbágy, 1999.május 7.

óvodavezető

3.

Véleményezte: Malik Jánosné óvodai szakértő
Pilis, 1999. május 25.

óvodai szakértő

4.

Jóváhagyta: Biatorbágy Nagyközség *Önkormányzata*.
Határozat sz: 112/1999(VI.17.) Öh.sz.
Biatorbágy,1999.június 17.

polgármester

5.

Iktatási szám:..109-133/1999
Biatorbágy,1999.szeptember 1.

óvodavezető

10. Záradék

a program 2004. évi módosításához

1.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Szülői Közössége*.
Biatorbágy, 2004. augusztus 9.

Bálinger Béláné sk

2.

A nevelési programot a *nevelőtestület felülvizsgálta*, a módosításokat a 2004. június 18-i
ülésén *egyhangúlag elfogadta*.
Biatorbágy, 2004. augusztus 9.

óvodavezető

3.

Véleményezte: Marton Sándorné óvodai szakértő (Ráció Szakértői Iroda felkérésére)
Budapest,2004. szeptember 1

óvodai szakértő

4.

A módosítást *jóváhagyta:* Biatorbágy Nagyközség *Önkormányzata*.
Határozat sz: 199/2004.(09.02.) Öh.sz.
Biatorbágy,2004.szeptember 2.

polgármester

5.

Iktatási száma:
Biatorbágy,2004. szeptember 3

óvodavezető

11. Záradék

a program 2007. évi módosításához

1.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Szülői Közössége*.
Biatorbágy, 2007.06.05.

Zsigmond Ella

2.

A programot egyhangúlag *elfogadta* a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Nevelőtestülete*.
Biatorbágy, 2007.06.01.

óvodavezető

3.

Véleményezte: László Gáborné német nemzetiségi óvodai szakértő
Budaörs, 2007.05.24.

német nemzetiségi óvodai szakértő

4.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Német Kisebbségi Önkormányzat.
Biatorbágy, 2007.06.21.

Rack Ferencné

Német Kisebbségi Önkormányzat Elnöke

4.

Jóváhagyta: Biatorbágy Önkormányzata.
Határozat száma: 115/2007(06.21.) Öh.sz.
Biatorbágy, 2007.06.21.

polgármester

5.

Iktatási száma: 155-16/2007.
Biatorbágy, 2007.06.23.

óvodavezető

12. Záradék

a program 2010. évi módosításához

1.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Szülői Közössége*.
Biatorbágy, 2010. április

.....

2.

A programot egyhangúlag *elfogadta* a biatorbágyi Napköziotthonos Óvoda *Nevelőtestülete*.
Biatorbágy, 2010. április

óvodavezető

4.

Véleményezte: RÁCIÓ Szakértői Iroda
Várpalota, 2010. április

óvodai szakértő

óvodai szakértő

5.

Véleményezte: László Gáborné német nemzetiségi óvodai szakértő

Budaörs, 2010. április

német nemzetiségi óvodai szakértő

6.

Egyetértését nyilvánította a biatorbágyi Német Kisebbségi Önkormányzat.

Biatorbágy, 2010. április

Rack Ferencné

Német Kisebbségi Önkormányzat Elnöke

7.

Jóváhagyta: Biatorbágy Önkormányzata.

Határozat száma: Öh.sz.

Biatorbágy, 2010. április

polgármester

8.

Iktatási száma:

Biatorbágy, 2010. április

óvodavezető

Irodalomjegyzék

(Felhasznált és ajánlott irodalom)

- Az óvodai nevelés országos alapprogramja
137/1996. (VIII. 28.) Korm. rendelet Magyar Közlöny 71.sz. 1996.
- Az óvodai nevelés országos alapprogram módosítása
255/2009. (XI. 20.) Korm. rendelet Magyar Közlöny 164.sz. (2009. XI. 20.)
- Az óvodai nevelés programja OPI 1989.
- Balázsne Szűcs Judit: Miből lesz a cserebogár?
Alex-typo 1992.
- Dr. Fejes Erzsébet - Kanczler Gyuláné dr.:
Mesélő természet Alex-typo 1995.
- Dr. Hegyi Ildikó:
Fejlődési lépcsőfokok óvodáskorban Okker Kiadó
- Dr. Tótszöllősyné Varga Tünde: Mozgásfejlesztés
az óvodában FER - CO Kft 1994.
Debrecen 1994.
- Epochális rendszerű tanulási folyamat az óvodában
Forrai Katalin: Ének az óvodában Editio Musica 1974. Bp.
- Kerek a világ Petőfi - Balassa Ö. Óvoda Bp. 1998.
- Képességfejlesztés játékban, tanulásban Hajdú Bihar MPI 1994.
- Mérey Ferenc - Binet Ágnes: Gyermeklélektan Gondolat Kiadó Bp. 1981.
- Nagy Jenőné:
Óvodai programkészítés, de hogyan? OKI 1996.
- Óvodai nevelés a művészetek
eszközeivel (Csak tiszta forrásból) Szerzői kiadás
Jász-nagykun-Szolnok megyei
Pedagógiai Intézet 1997.
- Napról napra - a mi kalendáriumunk Pedellus 1992. Debrecen
- Négy Vándor Szerzői kiadás Baracs 1998.
- Néphagyományörző óvodai program Gödöllő 1998. Óvodai nevelés
- Óvodavezetők kézikönyve I-II. OKKER Okt. Iroda 1994.
- Óvodavezetői ismeretek (óvodai nemzetiségi nevelés) RAABE Kiadó
- Patócs Béláné: Mozgásműveltség fejlesztő program Adatbanki program 1997.
- Pereszlenyi Éva - Porkolábné Balogh Katalin:
Játék - mozgás, kommunikáció Adatbanki program 1997.
- Perlai Rezsőné: Matematikai nevelés - gondolkodás-
fejlesztés az óvodában Magyar Pedagógiai Társaság
1990.
- Porkolábné Balogh Katalin:
Komplex prevenció program
(Kudarccal az iskolában) Volán Humán Okt. Sz. 1997.
- Sugárné Kádár Júlia: Beszéd és kommunikáció
óvodás és kisiskoláskorban Akadémiai Kiadó Bp. 1985.
- Személyes bánásmód - aktív módszerek DOB füzetek Bp. 1990.
- Zilahi Józsefné: Óvodai nevelés játékkal, mesével Iskolafejl. Alapítvány 1994.
- Zsámboki Károlyné - Horváthné Szizligeti Adél:
Matematika kézzel, fejjel, szívvel OKKER Oktatási KFT